TARİH, DİL, COĞRAFYA FAKÜLTESİNDE :

...tal edilmiştir.

TÜRK DİL BİLGİSİ DERSLERİ

TÜRK DİL KURUMU
Esas No.: Fil. A/1880
Kayıt No.: 2267

Birinci kısım

DİLLERİN ANA KAYNAĞI SORUMUNA KISA BİR BAKIŞ
ve
TÜRK GÜNEŞ – DİL TEORİSİNİN ESASLARI

Okutan :
İ. N. DİLMEN

TÜRK DİL KURUMU

1936
İSTANBUL
DEVLET BASIMEVİ

BAŞLARKEN

Proğramımızın bu sömestre ayrılan kısmından bana düşen ödev, ötedenberi insanlığın merak edip araştırdığı, fakat günümüze kadar bir türlü kesip atamadığı bir bilmecenin çözümiyle uğraşmaktır. Bu zor, fakat çok zevkli araştırmayı, **Atatürk**'ün yüksek ilhamından doğan Ankara Üniversitesinin yeni Fakültesinde, hep birlikte, yapacağız. Bu yüce ergi, sizin için de, benim için de büyük bir saadettir.

Tam metodik olmak için, bu derslere dilin ne demek olduğu, nasıl kurulduğu, orijini üzerine şimdiye kadar ne gibi teoriler ileriye sürüldüğü, bunlardan her birinin tenkidi ile başlamak, bundan sonra da bu ağır sorum üzerine Türk jenisinin yeni saçtığı ışıktan, "Güneş-Dil„ teorisinden bahsederek bu yeni ve yüksek buluşun her noktası üzerinde durmak lâzımdı. Ancak Güneş-Dil teorisinin ortaya koyduğu yeni etimolojik analiz sistemini hemen görmeniz, arkadaşlarım Profesör Tankut ve Profesör İnan'ın derslerinde yapılacak analizleri anlıyabilmeniz için, çok lâzımdır.

Bunun için, ben ilk birkaç derste, proğramımızın ana hatlarını, fasıl başlarını size kısaca anlatmak istiyorum. Bir kere böylece proğramı baştan başa ihata ettikten sonra, dönüp her bir davayı bütün tafsilâtiyle ayrıca ve yeniden araştırırız.

Şimdi vereceğim izahatı bu bakımdan, yani ilerde her bir noktası üzerinde yeniden çalışılacak fasıl başları olarak telâkki etmenizi rica ederim.

Ankara; 21.I.1936 *İ. N. Dilmen*

DİLİN ORİJİNİ

İnsan dilinin ne zaman doğduğu, seslere mâna koymanın nasıl başladığı meselesi, her devirde insanların çok merakını uyandırmış bir sualdir. Bu bahis üzerinde bir takım mitolojik hikâyeler bile vardır. Meselâ din mitolojilerinin içinde dillerin bir tek kaynaktan geldiği, ancak Babil Kulesinin yapıldığı sırada göksel bir tesirle dillerin değiştiği yolunda bir menkıbe görüyoruz.

Bu, tabiî bir hikâyedir; fakat mânasız ve asılsız değildir. Tarihsel tenkit, bu masaldan bir mâna çıkarır: O da çok eskiden insanların bir tek dille anlaştıkları, sonradan muhtelif tasirlerle dillerin çoğaldığı ve ayrılıştığı kanaatinin ötedenberi mevcut olduğu mânasıdır.

Eski Elen tarihçisi Herodot, Mısır Firavun'larından Psamtih zamanında yapılan bir denemeden bahseder. Bu deneme Mısır diliyle Fenike dilinden hangisinin daha aslî ve daha tabiî olduğunu bulmak için iki milletten birer çocuğun, konuşanlardan uzak olarak büyütülmesi yolunda olmuş. Bu hikâyenin ehemmiyeti, daha o zamanlarda da ana dil ve dillerin ana kaynağı meselelerinin dikkati celbettiğini göstermesindedir.

Romada Lucrèce ilk insanların her gördükleri şeye birer ad takmaları yoliyle dillerin vücut bulduğunu ileriye sürmüştür.

Görüyorsunuz ki insanlar ötedenberi şu suali kendilerine sormuşlar ve cevabını aramışlardır:

— Bugün yer yüzünde söylenip duran, yahut bundan önce söylenmiş ve sonra kaybolmuş bulunan diller, bir tek ana kaynaktan mı gelmiştir, yoksa muhtelif yerlerde başka başka diller mi vücut bulmuştur? Eğer dillerin ana kaynağı tek bir dil, yahut sayılı bir kaç dil ise o hangi dil veya hangi dillerdir?

Bu sualin cevabını vermek yolunda on dokuzuncu ve yirminci asırlarda dil bilginleri çok çalışmışlar ve türlü teoriler ileriye sürmüşlerdir.

Bütün bu teorileri iki büyük ekol halinde toplıyabiliriz: (I) Monojenistler, (2) Polijenistler.

(1) Monojenistler — Bunlar, yer yüzünde bugün söylenen takriben 900 kadar dilin ve bundan önce söylenip şimdi elde yadigârları bulunan 3000 kadar lisanın hep bir kökten kaynadığı kanaatindedirler. Hattâ bu diller haricinde insanların bir zaman söylemiş olabilecekleri bugün izi kalmamış dillerin de gene o köke bağlanacağını iddia ederler.

Monojenistler, bu esasta bir oldukları halde, davalarına delil olarak ileri sürdükleri görüşlerin ayrılığı ve ana kaynak olarak gösterdikleri dil örneklerinin başkalığı bakımından birçok kısımlara ayrılmışlardır.

Başlıca olarak ileri sürülmüş teorileri şöyle sayabiliriz:

I. Dilin eşyadan her birini bir tabiî sesle ifade yolu ile doğmuş olması teorisi;

II. Dilin tabiat seslerini taklit ile başlamış olması;

III. Dilin nidaî seslerle başlamış olması;

IV. Dilin ilk önce işarete yarar sözlerle başlamış olması;

V. Dilin hayvanî seslerin insanî anlayışı ifadeye yarar bir istihalesinden doğmuş olması;

VI. Dilin ses cihazı uzuvlarının bir yüz işareti halindeki hareketlerinin doğurduğu seslerle başlamış olması:

VII. Dilin ilâhî bir mucize olarak insanlara verilmi olması

VIII. Dilin cemiyet halindeki insanlar arasında bir anlaşma neticesinde kurulmuş olması.

Bunları ileriki derslerimizde ayrı ayrı tetkik ve tenkit edeceğiz.

(2) Polijenistler. — Dilleri bir tek asla değil de, birkaç örnek asla bağlamak fikrinde bulunan polijenist ekolün, hareket noktası, bütün dillere birtek ana kaynak bulunamamış olmasıdır. Çünkü polijenistler içinde de eski, yeni her dilin ayrı bir varlık olduğu ve biribirleriyle hiçbir münasebeti olmadığı yolunda bir fikir ileri sürenler yoktur. Böyle bir fikir beslemek te zaten mümkün değildir. Çünkü göz önünde duran maddî hakikat, dillerin biribirleriyle çok sıkı bağlılığı olduğunu göstermektedir. Bugün her dilin birçok lehçeleri vardır ki az çok fark göstermesine rağmen hep bir

asıldan gelmiş oldukları apaçık meydandadır. Başka başka denilen diller arasında da derece derece yakınlıklar göze çarpmaktadır.

Bunun için polijenizm, dilleri -kuruluşlarına ve biribirleriyle olan bağlılıklarına göre- bir takım sınıf ve familyalara ayırmak ve bunlardan her birine ayrı bir ana kaynak aramak mecburiyetinde kalmıştır.

Dillerin Tasnifi :

Bu yoldaki araştırmaların sonunda, dillerin, kuruluşlarına göre, üç büyük takıma ayrıldıkları ve bunlardan da - kültür dili olarak varlığını göstermiş - üç büyük dil familyasının kaynadığı neticesine varılmıştır.

Bu tasnifleri kısaca gözden geçirelim :

A. — Kuruluşlarına göre dilleri üç büyük takıma ayırırlar:

I. **Tek heceli diller** *(Les langues monosyllabiques)*: Her bir mâna için bir tek heceyi kelime olarak alan ve böyle tek heceleri yan yana getirerek fikir anlatmağa çalışan dillerdir. Bu dillerde (tek hece) denilen monosilâplar, bir vokalle telâffuz edilen bir, yahut iki veyahut üç konsondan terekküp eder. Bu takımın örneği olarak Çin, Siyam, Birman, Tibet dillerini gösterirler.

Bu tek heceli dillerde her kelime bir tek heceden ibaret olmakla beraber, bu monosilâplar (dolu) ve (boş) isimleriyle ikiye ayrılır.

Dolu monosilâplar doğrudan doğruya muayyen bir süje veya objeyi anlatan sözlerdir.

Boş monosilâplar, aslında gene muayyen bir mânaya geldiği halde, yavaş yavaş bu mânasına delâleti azalan, yahut bütün bütün ortadan kalkan, dilde başlı rolü başka monosilâpların mânalarını tadilden ibaret kalan sözlerdir.

Meselâ Çin dilinde aslında (çocuk) mânasına olan (çö) monosilâbı, başka bir monosilâbın sonuna gelerek onun mânasını küçültme rolünü görür.

Görüyorsunüz ki bu (boş) denilen monosilâplar, âdeta (ek) mahiyetini almaktadırlar. Bunlar bağlandıkları monosilâplarla kaynaşıp bir tek kelime şeklini alınca, monosilâbik

denilen diller de kendi asıl hüviyetlerinden çıkacak vaziyete gelmiş olurlar.

İşte buradan ikinci takım diller doğar:

II. **Bitişken diller** *(Les langues agglutinantes)*: Asıl mânaları birer monosilâpla anlatan, fakat bu mânaların değişimlerini, nüanslanmalarını, cümle içindeki rollerini, şahıs ve zaman alâkalarını, o monosilâbın sonuna katılan ve -genel olarak- (ek) denilen unsurlarla anlatan dillerdir. Tek heceli dillerden farkı, ek olarak kullanılan morfemlerin katıldıkları ana monosilâpla sesçe ve şekilce kaynaşarak bir tek söz halini almalarıdır. İşte bu kaynaşmaya (agglutination) derler.

Bitişken dillerde ek rolünü gören morfemler de asıllarında birer mânalı monosilâptan başka bir şey değildir Fakat bu monosilâplar, -tıpkı tek heceli dillerdeki boş monosilâplar gibi- kendi mânalarını kaybetmişler, hattâ fonetik unsurlarından bile bazıları bozularak kelime ile birleşip kaynaşmışlardır.

Bitişken dillerin iki büyük familyası vardır:

Birincisi Uralo-Altaik denilen dil familyasıdır. Bu familyada Ural dilleri, yahut Fino-Ugriyen denilen Fin, Lapon, Samoit ve Macar dilleri ile Altay dilleri zümresi vardır. Altay dillerini de "Türk, Mogol, Mançu, Tonguz„ kısımlarına ayırırlar. Japon dili de Tonguz dilinden türemiş sayılır.

İkinci familya Malayo-Polinez denilen, Okyanosyanın Malezya ve Polinezya bölgelerindeki adalarda söylenen dillerdir.

Hint dilleri arasında Tamul ve Kanare dillerinde de bitişkenlik hassası görülmektedir.

III. **Bükülgen diller** *(Les langues flexionnelles)*: Asıl mânaları gene birer monosilâpla anlattıkları halde, mânaların değişmelerini, nüanslarını, cümledeki rollerini, şahıs ve zaman ile alâkalarını anlatmak üzere, bu monosilâbın başına, sonuna, ortasına birtakım morfemler katarak kelimeyi tamamiyle eğip büken ve böylece kendi içinde de ses ve şekil değişmeleriyle söz türeten dillerdir.

Bu diller, iki büyük familyaya ayrılır:

Birincisi İndo-Öropeen veya İndo-Cermanik adı verilen dillerdir. Avrupaca ençok etüt edilen diller de bunlardır.

Bu familyanın en eski reprezantanları olarak Hindin Sans krit dili ile farsçanın en eski şekilleri olan Zint ve Pazint dilleri ileriye sürülür. Hint dillerinin birçoğu, eski ve yeni Farsça, Ordu lisanı, Kürtçe, Çerkesçe, Gürcüce, Ermenice, Arnavutça bu zümrenin malıdır. Asıl Avrupa bakımiyle bu familyanın eski Grek ve Lâtin dilleri tarafından temsil edildikleri ve bugünkü Avrupa dillerinin başlıca olarak bunlardan türediği iddia olunmaktadır.

Bu familyaya dâhil denilen bugünkü Avrupa dilleri de başlıca şu zümrelerde sayılabilir:

a) Yeni Lâtin dilleri: Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekiz dili...

b) Cermen veya Anglo-Sakson dilleri: İngilizce, Almanca, Danuva, İsveç, Norveç dilleri...

c) Islâv dilleri: Rusça, Sırpça, Bulgarca, Hırvatça..

Bükülgen dillerin ikinci familyası Hamito-Semitik denilen dillerdir. Bunlar da eski Asurî, Geldanî, Süryanî, İbranî dilleri ile eski ve yeni Arapça, Habeş, Berber dilleri ve Afrikadaki siyah derili zencilerin lisanlarıdır.

B. — Yer yüzü dillerini kuruluşlarına göre böylece ayırdıktan sonra, polijenist ekol, bunlar arasında kültür mümessili olabilmiş olan başlıca üç familyayı esas olarak almakta ve bunların ayrı ayrı birer ana kaynaktan gediklerine inanmaktadır.

Bu üç dil familyası da yukarda saydığımız:

I. Ural — Altay dil familyası
II. İndo — Öropeen dil familyası
III. Semitik dil familyasıdır.

Burada söylediğimiz bu tasnif, ileriki derslerimizde tenkit edeceğimiz gibi, polijenist mektebin bir görüşünden ibarettir. Hakikatte az çok birbirine benzer dilleri gruplandırmakla beraber bu tasnifin tam ayırıcı olmadığını burada hemen işaret etmeliyiz. Her üç kısmın da asıl manaları birer monosilâpla anlatması, bunların ana birliğini göstermeğe kâfidir. Birinci kısımda boş monosilâp denen şeylerin ikinci kısımda kelime içinde kaynaşarak ek mahi-

yeti alması, ikinci kısım dillerde kelime sonuna gelen bu eklerin üçüncü kısımda başa ve ortaya da gelebilmesi gibi ayrılıklar, bu dillerin büsbütün biribirinden ayrı şeyler oldu ğu kanaatini veremez.

Dil Familyalarının Orijinleri:

Polijenistler, dil familyalarını böylece üçe ayırdıktan sonra bunlardan her biri için birer ana kaynak araştırmağa koyulmuşlardır. Bu araştırmada en ileri gidilen familya, İndo-Öropeen diller familyasıdır. Böyle olduğu halde bugüne kadar İndo-Öropeen dillerin ana dili olarak yaşıyan, yahut yaşamış bir dil bulamamışlardır. En nihayet "bütün Arîlerin ilk dili ve bütün İndo-Öropeen dillerin ana kaynağı olabilecek bir dil bulunsaydı, nasıl bir dil olurdu?„ diye düşünerek ipotetik bir ana dil örneği yapmışlardır.

Bu ana dil için, bütün İndo-Öropeen dillerdeki sözlerin birleşme noktalarını bir araya getirerek yaptıkları ve (söz kökleri) dedikleri kökler, mana feneriyle, Türkçede kontrol edilince görülüyor ki ipotez yoliyle yaklaşabildikleri buluşlar, Türkçede canlı olarak mevcut olan sözlerin kendilerinden başka bir şey değildir.

Çok mühim olan bu bahse ileriki derslerimizde ayrıca döneceğiz.

Semitik ve Altayik dillere gelince, bunlar üzerinde bir ana dil aramak tecrübesine bile henüz girişilmemiştir. Bu dil familyalariyle uğraşan dilciler, İndo-Öropeen klâsik ekolünün nekadar yanlış ve bencil bir yol tuttuğunun hemen farkına varmaktadırlar. Meselâ Renan, semitik diller üzerindeki çalışmaları neticesinde polijenistlikten monojenizme doğru dönerek dillerin ana orijinini aramak lüzumuna kanmıştır. Hele Türk dilini bu bakımdan etüt eden nadir âlimler, dillerin orijini bahsini halletmek şöyle dursun, İndo-Öropeen dil unsurlarının doğru etimolojilerini anlamak için bile, Türk diline baş vurmaktan başka yol olmadığını anlamışlardır. Almanyada Profesör Edlinger, Avusturyada Baron Von Welden ve Doktor Kvergiç bu zümredendir.

Rusyada Marr ekolü de bu hakikati başka bir şekil altında görerek, bütün dillerin Yafetik adını verdiği bir dil örneğinden kopuştuğu kanaatine varmıştır.

Mezopotamyada ve Önasyada Sumer, Akat, Elâm, Hitit.. dillerinin yadigârları ortaya çıkınca, klâsik dilcilik ekolü yeni bir sarsıntıya daha uğramıştır. Bu dillerin henüz pek yeni olan tetkikleri, Autran ve Hilaire de Barenton gibi müdekkiklere, dillerin ilkel söz köklerinin Sumercede bulunduğu kanaatini vermiştir. Bu saydığımız dillerin Türkçenin b rer lehçesi olduğu ortaya çıkınca dillerin ana kaynağını nerede aramak lâzım geleceği de kendiliğinden anlaşılacağına şüphe yoktur.

TÜRK DİL EKOLÜ

Dilciliğin bugünkü şu vaziyeti üzerine Türk jenisi, filozofik, psikolojik, lengüistik, filolojik ve istorik esaslara dayanarak yeni Türk dil ekolünü kurmuş ve bunun esasını da (Güneş-Dil Teorisi) adı verilen bir teori ile tesbit etmiştir.

Şimdi bu teorinin esaslarını araştıralım:

Güneş-Dil Teorisinin Hareket Noktaları:

Güneş-Dil teorisinin hareket noktaları şu suallerle başlıyor:

1 — İnsanın yeryüzünde şuur ve idrak ile aldığı duyguları sesle anlatmağa teşebbüsü hangi görüşün verdiği ifade ihtiyacından doğmaktadır?

2 — İnsan şuur ve idrakinin ilk ifade ihtiyacını duyduğu bu objeye tekellüm cihazının ilk verdiği ad hangi fonemle telâffuz edilmiştir?

Bu iki hareket noktasını izaha çalışalım:

İlk Şuurun Objesi:

Biyoloji, insanın uzvî kuruluş bakımından hayvan silsilesinin bir halkası olduğunu göstermektedir. İnsan, cinsî tekâmülleri sırasında tamamiyle hayvan menzilesinde olduğu devirlerde de, başka hayvanlar gibi, bazı sesler çıkarmıştır. Fakat bu sesler her türlü abstraksiyon ve jeneralizasyondan mahrum seslerdir.

Bu noktada başlangıç olarak aldığımız preistorik "an„, insanda insanî idrak ve şuurun başladığı "an„ dır. Bundan önce - ileride insanlaşmağa namzet olan - "Primat„ların çıkardıkları hayvanî sesler bahsin dışındadır.

Bu halde insanı, ilk defa olarak insanî bir şuur ve idrak ile kâinata baktığı ve oradaki görüşlerinden doğan duygu ve düşünceyi sesle anlatmak ihtiyacını duyduğu "an„ da tasavvur ederek bu görüşlerden hangisinin bu ihtiyacı duyuracağını araştıralım:

Bir defa böyle bir ihtiyacı doğuran şey, bütün bütün abstre bir mefhum olamaz. Çünkü tam abstre mefhumların insan kafasında doğması bu "an„dan uzun zaman sonra olmuştur. En geniş abstraksiyonlara müsait olmakla beraber konkre bir obje olmalıdır ki onun bütün duygu uzuvları üzerindeki tesiri, insanda onu - başka her şeyin üstünde olarak - anlatma ihtiyacını uyandırabilsin.

İkinci derecede bu obje herhangi alelâde bir obje olamaz. Çünkü alelâde objelerle mütemadi temas ve meşguliyet halinde bulunan insan, onları ayrıca sesle ifade için bir effor sarfına lüzum görmez. Ötedenberi yapageldiği gibi el işaretleriyle o objeyi anlatabilir.

Bilâkis bu obje, öyle bir şey olmalıdır ki bütün varlığımızla onu idrak edebilmekle beraber, bütün varlığa onu kaynak gibi alabilelim.

Bu şartları haiz olarak ilk insanın gözü önünde bulunan ana obje, ancak **güneş** olabilir.

Güneş, gözle görülen, bütün vücutta harareti hissedilen, bütün varlığa ışık ve renk veren objedir. En basit ihtiyaçlar önünde çırpınmakta olan ilkel insanın gözünde güneş, konkre ve abstre olarak, başka hiçbir obje ile ölçülemiyecek yüksek bir değerdedir.

Bir defa konkre olarak güneş her şeyin fevkinde görünmüştür: çünkü güneş doğduğu andan battığı zamana kadar yeryüzünü ışığa ve hararete boğar. İlkel insan, sığınacağı kovuğu, meyvasını koparıp yiyeceği ağacı, korunacağı vahşî hayvanı, içeceği, yahut batmaktan çekinerek üzerine basmıyacağı suyu hep o ışık sayesinde görür. Güneş gökyüzünden çekilip te yeryüzü karanlıklara boğulduğu zaman, bütün bu varlıklar görünmezleşir. Artık ne kovuğunun yolunu bulmak imkânı kalır, ne yiyeceğini, içeceğini görmek, ne de düşmandan korunmak... Hararet azalır, ışık söner, hayat durur, bir yere sokulup yeniden güneşi beklemekten başka çare kalmaz.

Bu vaziyette ilkel insanın güneşi nekadar kıymetli ve sevgili bir hayat, hararet ve zıya kaynağı olarak takdis edeceğini düşünmek güç değildir.

İşte bunun içindir ki ilk insanlar için sesle ifade ihtiyacı duyulan ilk obje **güneş** olmuştur.

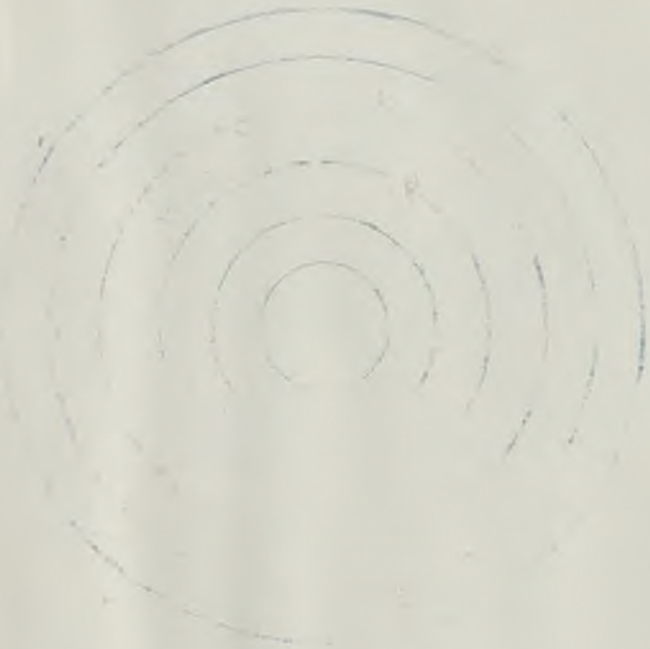

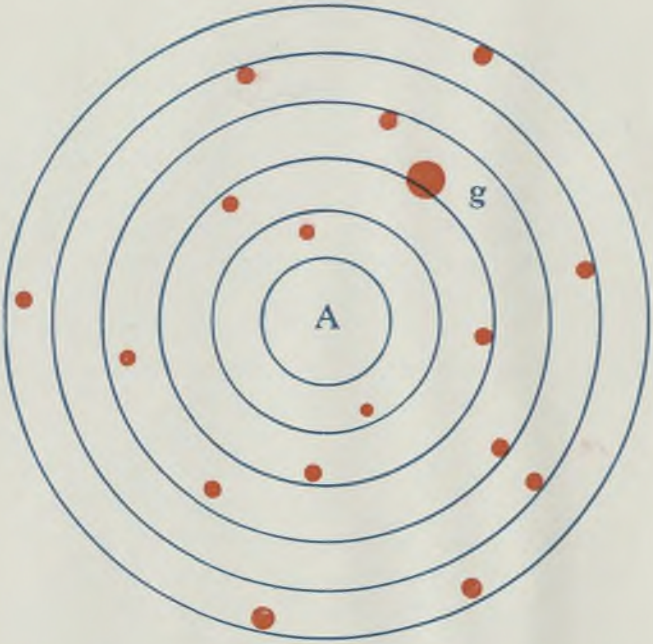

Şekil — I.

1 — *A: İlk insanın bulunduğu mıntaka; buradan kendisini saran haricî âlemdeki (obje)leri temaşa ve tetkik edîyor.*

2 — *(G) güneştir; ilk insanların bütün dikkat ve alâkasını üzerine çeken güneş oluyor.*

3 — *Haricî âlemi teşkil eden (obje)ler, insanın bulunduğu yere göre büyüklük veya küçüklük, parlaklık veya sönüklük, yakınlık veya uzaklık itibariyle farklı bulunurlar. Başka başka dairelerdeki noktalar onları gösterir.*

Konkre mefhumları abstreleştirme yolunu bulan insan dimağı, bu kadar mühim ve büyük olan "güneş„ i hayatın, kudretin, hâkimiyetin en büyük kaynağı olarak ilâhlaştırmaktan da geri kalmamıştır.

Böylelikle doğan güneş kültünün mahiyeti ve türlü milletlerdeki tecellileri üzerine arkadaşım Profesör İnan size ayrıca izahat verecektir.

"Güneş„ ten Çıkan Mefhumlar:

İnsan dimağının inkişafiyle adım adım "güneş„ mefhumu, birçok konkre ve abstre mefhumlar doğurmuştur.

"Güneş - Dil Teorisi„ bu mefhumları gruplar halinde olarak şöyle saymaktadır:

1 — Güneşin kendisi; (abstre olarak) esas, sahip, Allah, efendi; yükseklik, büyüklük, çokluk, kuvvet, kudret.

2 — Güneşin saçtığı ışık; (abstre olarak) aydınlık, parlaklık.

3 — Güneşin verdiği sıcaklık; (bunun konkre mümessili olarak) ateş.

4 — (Güneşin gökyüzünde yapar gibi göründüğü devirden ilham alınarak) Hareket, imtidat, zaman, mesafe; (güneşin ışıklandırmasından alınarak) yer, kara, toprak; (toprağın veriminden alınarak) gıda ve (abstre olarak) hayat, büyüme çoğalma.

5 — (Güneşin eşyaya verdiği muhtelif renklerden alınarak) Renk; (güneşin ışıklandırdığı maddelerden biri olarak) su.

6 — (Güneşin verdiği vect ile insanın ses çıkararak bu sesle güneşi anlatmasından, yahut güneşin geceleri mümessili ay ve yıldızlar sayıldığı gibi yıldırımın da bir mümessil olarak alınmasından ve buna refakat eden gök gürültüsünden alınarak) Ses, söz.

Bu altı grupta insan fikrinin yarattığı başlıca ana mefhumlar toplanmıştır.

Bununla da kalmaz: ilk insanlar, "güneş„i en yüksek ilâhî bir varlık, en ilk tapınacak mabut ve totem gibi telâkki edince kendi varlıklarını da bundan gelmiş bir şey gibi almışlardır.

Avusturalyada henüz totemizm hayatı süren kabîleler içinde tetkikatta bulunan İngiliz âlimlerinden Baldwin Spen-

ser ve F. J. Gillen'in hikâyelerine göre, totemi kanguro olan bir kabîleye mensup bir Avustralya yerlisine kanguro resmi gösterilerek,

— Bu kimdir?

diye sorulunca,

— Benim!

cevabını vermiş; geçen bir kanguro gösterilerek:

— Ya bu?

diye sorulunca,

— O da ben!

demiş.

İşte bu misal, insanın kendi varlığını daha en iptidaî devirlerde nasıl totem varlığının içinde erimiş bir şey olarak telâkki ettiğini pek güzel izah eder.

İlkel insanın kendi benliğini de taptığı güneşle bir tutması, bu duyuştan ileri gelir.

Hulâsa, ilkel insan, idrak ve şuur ile kâinata ilk bakışında sesle ifadeye değer yegâne büyük ve esaslı varlık olarak **güneş**'i görmüş, ona bir sesi ad olarak takmış ve onunla alâkalı gördüğü, hattâ alâkalı farzettiği her varlığa da aynı sesle hitap etmiştir.

Dillerin orijinini aramak yolunda çalışan Avrupalı dilciler arasında birçoğu, kök dedikleri ana seslerin delâlet ettiği genel mefhumları birtakım sınıflara ayırarak saymak yolunu tutmuşlardır. İleriki derslerimizde tafsilâtiyle göreceğimiz gibi, bunların da ileri sürdükleri genel mefhumlar, hep yukarda sayılan "zıya, hararet, yükseklik, parlaklık, ateş, kuvvet, kudret, zaman, mesafe, hayat, hareket...„ gibi mefhumlardır. Halbuki bunların hemen hepsi abstre düşüncelerdir. İnsan dimağında abstraksiyon daha sonra yer tuttuğu için başlangıçta bunların konkre bir duyuşa dayanmaları lâzımdır.

Bu genel mefhumlar arasında yalnız "ateş„ mefhumu, hem doğrudan doğruya konkre olarak duyulup görülen, hem de başka birçok genel düşünceleri doğurabilen bir esas olarak göze çarpar. Ancak "ateş„ insanların sonradan buldukları bir şeydir. Bu bakımdan "ateş„ i bulmazdan önceki devirde dile esas teşkil eden genel düşüncelerin ilk kaynağı ancak "güneş„ olabilir.

Söz Köklerinde Mana Birikimi:

Dildeki ana unsurların, en ilkel vasıflarını muhafaza eden eski dil hazinelerinde, "güneş„ ve ondan çıkan genel mefhumları kavradığını gösteren delillerden biri de, Avrupada "Etrüsk„ ve "Bask„; yakın Asyada "Sumer, Elâm, Hitit„; uzak Asyada "Yakut„, Amerikada "Maya, Keşuha„... gibi ilkellik izlerini koyunlarında saklıyan dillerde görülür.

Bu dillerin elde bulunan lûgatlerinde bir tek vokal ile ondan sonra gelen bir tek konsondan mürekkep olan ana söz kökleri üzerinde insanı şaşırtacak kadar kuvvetli ve bol bir anlam birikmesi görülüyor.

Bunlardan ileride uzun uzadıya ve bol örneklerle bahsedeceğiz. Meselâ bir tek (ağ) kökünde "güneş, zıya, hararet, parlaklık, aydınlık, hayat, hareket, zaman, mesafe, gıda, çokluk, büyüme, ses, su, renk...„ gibi her biri ayrı ayrı genel mahiyette olan birçok anlamın toplanması ve bu hâdisenin bütün saydığımız ilkel dillerde aynı veçhile görülmesi neden ileri gelebilir?

Bugün konuştuğumuz dillerde bile bu türlü köklerde birçok mana biriktiğini görürüz. Meselâ bir tek "at„ sözü hem "isim„, hem bildiğimiz binek hayvanı, hem de birşeyi bir yana veya bir yere atma emri olarak kullanılır. Bir "al„ sözü hem bir renk, hem almak emri, hem hile, hem acele anlamlarına gelir. "Em„ diyince bundan hem ilâç, hem işaret ve alâmet, hem de massetme emri manaları çıkar. "El„ kelimesi hem bildiğimiz uzuv, hem ülke ve memleket, hem de yat ve yabancı anlamlarına delâlet eder.

Oldukça mütekâmil, kelimeleri ayrı ayrı manalara seçilmiş olan bugünkü dilde bile iş böyle olunca eski ve ilkel dillerde bu anlam birikiminin nekadar geniş olacağını kolaylıkla düşünebiliriz.

Yakut lûgatinde yalnız "ay„ sözünde şu anlamları buluyoruz: 1) hayret nidası; 2) yaratmak; 3) göstermek; 4) düzen vermek; 5) uzaklaşmak, geçmek; 6) tamamlanmak; 7) kesilmek.

Radlofun Türk lehçeler lûgatinde daha şu manalar da vardır: 8) söylemek, isim vermek, adını söylemek; 9) rengini değiştirmek; 10) yükselmek, suut etmek; 11) uyanmak;

12) tahassür nidası; 13) yabanî soğan; 14) korku; 15) anlayış, doğru anlama; 16) kaide, izah; 17) kamer; 18) akıl...

Bir tek kökün bu kadar manaya ayrı ayrı konulmuş olmasına imkân var mıdır?

Bu halde hükmetmek lâzımgelir ki bu gibi kök sesler, ilk önce - bütün bu manalar kendisinden çıkabilecek - bir objeyi anlatmak için kullanılmış, sonra insan fikri tekâmül ederek o ana anlamdan birçok manalar teselsül ettirdiği zaman bu manaların hepsi veya birçoğu bu kök sesler üzerinde kalmıştır.

Bütün bu izahlardan anlaşılır ki, ilk şuur ve idrak sahibi insan, kâinata ilk bakışında, öyle zannedildiği gibi, her bir şeye ayrı ayrı isim takmakla meşgul olmamış, belki bütün varlığı kendinde toplıyan biricik objeye bakarak ona verdiği ismi bütün ondan çıkardığı manalara da teşmil etmiştir. Bu obje de ancak "güneş„ olabilir.

Burası böylece anlaşıldıktan sonra ikinci hareket noktasına geçelim. Yani "güneş„ i anlatmak için ilk insanın kullandığı ana sesi arıyalım:

İlk Şuurun Fonemi:

Dilin orijinini aramak üzere insanın genel cinsî tekâmül gidişi içinde seçtiğimiz prehistorik "an„ da tekellüm cihazının bulunduğu vaziyete göre, ilk şuur ve idrakin üzerinde durduğu ve onu - mutat işaretlerden daha başka bir ehemmiyetle - anlatmak için bir ses çıkarmak ihtiyacını duyduğu "güneş„ i hangi fonemle anlatmış olabileceği, çok nazik ve ince bir meseledir.

İleride uzun uzadıya bahsedeceğimiz gibi, tekellüm cihazının o "an„ içindeki vaziyeti, ancak basit bir vokal telâffuzuna müsait olmak lâzımgelir.

Dili hayvan seslerinin istihalesinden çıkaran birtakım müellifler, hayvan seslerinde görülen karışık ve belirsiz fonemleri ele alarak bunlardan ilk insan seslerini çıkarmağa çalışmışlardır. Fakat bu bahiste iki nokta dikkate değer:

(1): Hayvan seslerinden birçoğunu biz kendimiz başka ve karışık bir kılığa sokarız. Meselâ Horozun "kokoriko„, köpeğin "hav, hav„, kedinin "miyav, miyav„ dediğini zannederiz. Halbuki dikkatle dinlersek bu

hayvanların tabiî seslerinde bu kadar muhtelif ses unsuru yoktur. Horozun hakikî sesi "öööö„ vokallerinin türlü aksantüasyonlarla çıkmasından ibarettir. Bu yolda tetkikler yapan fonetik meraklıları hayvanların da esasen yalnız vokal sesi çıkardıkları neticesine varmışlardır.

(2): Hayvan seslerinin karışık bir şekilde vokal ve konsonları birbiri içine sokan ağır fonemler halinde olduğunu kabul etsek bile, insanın öyle fonemlerle ses çıkarması, ancak kendisinin henüz bir hayvan menzilesinde olduğu devre mahsus olmak lâzımgelir. Öyle bir "primat„ın ise, sırf instinctif olarak birtakım sesler çıkarması, kafada abstraksiyon ve jeneralizasyona müsait bir görüş ve duyuşun ifadesi maksadiyle değildir. Halbuki idrak ve şuur dilinin orijinini aramak üzere seçtiğimiz prehistorik "an„ içinde insan tekellüm cihazı da artık o hayvanî homurtulardan kurtularak net bir sada çıkarabilecek dereceye ermiştir.

Bunun için arıyacağımız fonem, vokal ve konson unsurlarını en basit ve kolay şekillerinde içinde toplıyan ve doğrudan doğruya "güneş„i ve ondan çıkabilen en basit mefhumları anlatan bir ses unsuru olacaktır.

İlk Fonemin Vokali:

Bu esasa göre bu ilk fonemin vokali bir (a) olmak lâzımgelir. Çünkü insan boğazının en kolaylıkla ve en basit olarak çıkarabildiği vokal budur.

(A) demek için gırtlaktan geçen hava cereyanını ses ipliklerine çarptırarak ağzı açmaktan başka hiçbir harekete hacet yoktur. Halbuki diğer vokalleri telâffuz için ayrıca damak, dil, diş, dudak... v.s. hareketleri lâzımdır.

Meselâ (o) demek için dudakları yuvarlaklaştırarak ileriye doğru çıkarmak, (u) demek için dudakları büzerek yuvarlaklaştırmak, (ı) demek için de dişleri yaklaştırarak sesi geriye doğru itmek lâzımdır. Bunların incelerini çıkarmak için de gene (a) dan daha güç ve karışık bir ameliyeye ihtiyaç vardır. En kolay görünen "e„ sesi bile ağzın biraz da-

raltılmasiyle söylenir; "i„ de hem daraltma, hem ağzın içine doğru itme vardır; "ö„ ve "ü„ dudakların büzülmesiyle söylenebilir.

Şu küçük mukayese gösterir ki ilk fonemin ilk vokali "a„ olmak, sesin ve tekellüm cihazının tabiati iktızasındandır.

Bu "a„ sesi, sonra sonra, öteki vokalleri de doğurur. Avrupa fonetikçileri "a„ dan ilk çıkan vokallerin "u„ ile "i„ olduğunu söylerler. Ancak onlar mukayeselerinde "ı„ sesini gözönünde bulundurmamışlardır. Türkçede ve Islâv dillerinde yazısı bulunan bu vokal, Avrupa dillerinde yalnız telâffuzda vardır; fakat harf olarak yazıda yoktur. Avrupalıların aldıkları "i„ yerine "ı„ yı almak daha doğru olur.

Böylece "a„ dan "u„ ve "ı„ sesleri çıktıktan sonra bunların inceleri olan "e, ü, i„ vokalleri de kolayca teşekkül eder; "o„ ve "ö„ daha sonra teşekkül etmiş görünür.

İlk Fonemin Konsonu:

Şimdi bu ilk fonemde (a) sesini kesen konson sadasını arıyalım.

Araştırmalarımıza zaman çerçevesi olarak aldığımız prehistorik "an„ içinde insan tekellüm cihazının vaziyeti ancak bir "a„ vokali çıkarabildiğine göre, buna arkadaş olacak konsonun da hem vokale çok yakın, âdeta onun bir kapantısından ibaret bir ses vermesi, hem de bütün başka konsonların ileride kendisinden türemesine müsait bulunması lâzımdır.

"A„ doğrudan doğruya gırtlaktan gelen vokal olduğuna göre bu konsonu da gırtlak sesleri arasında aramak lâzımdır. Avrupa dilcileri de böyle arıyarak "g„ harfini ileri sürmüşlerdir. Halbuki Türk dilinin bundan daha çok vokale yakın bir konsonu vardır ki Avrupa dillerinde uzatma roliyle telâffuzda varsa da harf olarak yoktur. O da - haddi zatinde vokalin bir uzatılmasını temsil eden - okunmaz "ğ„ konsonudur.

Bu okunmaz "ğ„, ilk fonemin ilk konsonu olmak için aranabilecek bütün şartları kendinde toplıyan bir konsondur:

a) Vokale çok yakın bir sonanttır. Meselâ "a„ vokaliyle birlikte okuyalım: "ağ„ sesinde "a„ nın biraz uzayarak kapanmasından başka bir değişme hissetmeyiz.

b) Bütün kosonları doğurabilir. Çünkü okunmaz "ğ„ bir yandan damağa geçerek, yine kendi gibi sonant olan, "y„ ye;

bir yandan da dudağa intikal ederek "v„ ye munkalip olur. Bu halde okunmaz "ğ„den şu iki seri konson çıkar:

I. "Y„ yoliyle "k, g, h„ konsonları, yani gırtlak ve damak konsonları;

II. "V„ yoliyle "b, m, p, f„ konsonları, yani dudak konsonları.

İlk devirler telâffuzunda hâkim olan konsonlar da bu iki kategoriden ibarettir.

c) Daha önceki devirlerin mürekkep ve karışık sesleriyle alâka aramak icap ederse, okunmaz "ğ„, Türk dilinin gene kendisine has olan ve genizden okunan "nğ„ sesinin tahallülünden gelmiş gibi alınabilir; bu tahallülde arkadaşı olan "n„ ile okunmaz "ğ„ de bu yoldan birleşirler.

İşte bütün bu vasıflar, ilk fonemin ilk konsonu olarak bu okunmaz "ğ„ yi almak lüzumunu teyit etmektedir.

KÖKLER

Ana Kök:

"Güneş-Dil„ teorisinin ilk düsturunu böylece kurmuş oluyoruz. O düstur şudur:

"İnsanın ilk şuur ve idrak ile kâinata baktığı zaman sesle ifade "ihtiyacını duyduğu obje "güneş„ olmuştur, İnsan bu "güneş„ mefhu-"munu "ağ„ sesiyle ifade etmiş, dilin ana kökü de işte bu "ağ„ sesi olmuştur.„

Sonra sonra tekellüm cihazının tekâmül ve inkişafı ile vokaller çoğaldığı zaman, bu ana kök te türlü vokallerle tekellüm edilerek şu sekiz şekli alır:

(*ağ, oğ, uğ, ığ, eğ, öğ, üğ, iğ*).

Bu sekiz şeklin hepsini - "vokal„ manasına olarak "V.„ kullanılmak üzere - şu düsturda toplıyabiliriz: (V.+ğ).

Konson Kategorileri:

Okunmaz "ğ„den çıkabilen konsonları, ona yakınlık ve uzaklık derecelerine göre, dört kategoriye ayırabiliriz. Bu kategoriler şunlardır:

1 inci Kategori : ğ, y, k, g, h
2 „ „ : v, b, m, p, f
3 üncü „ : t, d, n, l, r
4 „ „ : s, ş, c, ç, z, j

Tekellüm cihazının tekâmül ve inkişafiyle vokaller 8 muhtelif şekil alıncıya kadar konsonlar da bu kategorilerde gösterilen türlü sesleri çıkarabildiğinden artık ana kökten birçok kökler daha çıkmağa başlamıştır. Bunlar da ana kök olan (V.+ğ) gibi başlarına birer vokal alarak teşekkül edeceklerinden, düstur, - "konson„ manasına "K.„ kullanılmak üzere şu şekli almıştır: (V.+K.)

İşte "Güneş-Dil„ teorisinin ilk formülü budur.

"Güneş - Dil„ Teorisine Göre Kökler:

Bu izahlara göre "Güneş - Dil" teorisinin "Kökler„ hakkmdaki görüşlerini şu esaslarda toplıyabiliriz:

1 — Söz kökleri behemehal bir vokalle başlar; konsonla başlar gibi görünen köklerin başındaki vokal sonradan düşmüştür.

2 — Sözün asıl manasının esası ana köktedir. Kelimenin başında ana kök görünmiyorsa bunun sonradan düştüğüne hükmedilmek icap eder.

3 — Söz köklerine sonradan katılan elemanlar, - hiç olmazsa şeklen [1] - ek mahiyetindedir. Bunların fonetik tesirleri kökün vokalini ve hattâ bazan konsonunu da düşürebilir.

4 — Asıl mana konsonlardadır. Vokalin mana üzerine esaslı ve değiştirici bir tesiri yoktur. Binaenaleyh vokallerin değişmesiyle asıl manaya halel gelmez.

5 — Ana kökün konsonu birinci ve ikinci konson kategorisindeki konsonlara değişerek "birinci derece prensipal kökler„ yaratır.

6 — Ana kök, üçüncü ve dördüncü konson kategirisindeki konsonlarla kaynaşarak "ikinci derece prensipal kökler„ yaratır.

Bu noktaları izah edelim :

Vokalle Başlama Esası:

Bugünkü dillerin vaziyetine bakılırsa, birçok kelimeler vokalle başladığı gibi, birçoklarının da konsonla başladığı görülür. Buna bakarak birtakım dilciler "**kök:** *Racine*„ tabirini çok geniş bir manada almışlardır. Onlara göre mananın esasını teşkil eden "söz kökleri„ herhangi bir "monosilâp„ olabilir. Meselâ "akmak„ sözünde kök "ak„tır; fakat "kalmak„ sözünde "kal„; "kaçmak„ sözünde "kaç„... ta kök olabilir; hattâ "kalkmak„ ta kök "kalk„; "kırpmak„ ta kök "kırp„ tır.

Burada dikkat edilecek nokta, bu son örneklerde görülen gûya köklerin birer "monosilâp„ olmakla beraber, "monofonemik„ olmadıklarıdır.

Deskriptif Gramer bahislerinde mananın esasını kendinde toplıyan ve birçok eklerle o mananın zaman, mekân,

[1] Şeklen ve manen ek ne demek olduğunu biraz ileride söyliyeceğiz.

şahıs, küçüklük ve büyüklük, sıfat ve isim... v.s., v.s. gibi bakımlardan nüanslaşmasını gösteren kelimeye, "**Kök:** *Radical*„ denebilir. Fakat bu muvakkat bir tabirdir. Dilin hakikî varlığını araştıran ve her kelimenin konulduğu manaya delâletinin asıl sebeplerini ortaya çıkarmak vazifesini üzerine alan anatilik gramer sahasında bisilâplara veya bifonemik monosilâplara doğrudan doğruya "**Kök:** *Racine*„ denemez.

Bütün dilciler müttefiktirler ki insan dili ilkönce monosilâbik olarak başlanmıştır. Bu monosilâplar da en ilk şekillerinde ancak bir vokal ile bir konsondan ibarettir.

Böyle teşekkül eden bir ilkel silâpta konsonun vokalden önce gelmesine ise dilin tabiati müsait değildir.

Çünkü, hep bildiğimiz gibi, konson denilen sesler kendi başlarına telâffuz edilemezler; bunların seslerinin çıkması behemehal bir vokalin yardımına muhtaçtır.

Tekellüm cihazında yalnız bir vokalle bir - yarım vokal mahiyetinde - konson bulunan ilkel insanın bunu iki türlü söylemesine maddeten imkân yoktur. Ana kök dediğimiz "ağ„ın konsonu başa alınırsa husule gelen "ğa„ şeklini hâlâ bugün bile söyliyemeyiz.

Başka bir konson ileriye sürülse bile netice yine değişmez. Çünkü henüz yalnız bir vokal ve bir konson telâffuzu derecesinde bulunan bir insanın konsonu başa alabilmesine ihtimal verilemez. Elbette ilkönce "ay, ak, av„ gibi (V. + K.) şeklinde telâffuzlar meydan almış olacaktır.

"Güneş — Dil„ teorisi, dilin en ilk kuruluşundaki duruma göre kurulduğundan, asıl kökleri tamamiyle bu (V. + K.) şeklinde olarak almıştır.

Dillerin uzun bir tekâmül devresinden sonra aldığı bugünkü şekillerde doğrudan doğruya konsonla başlıyan sözlerin etimolojik analizinde bunların başına düşmüş olan vokali yeniden koymak lâzımdır. O zaman kelimenin analizi mana verebilir. Bu halde yukarıda saydığımız "kalmak, kaçmak, kalkmak, kırpmak..„ gibi sözlerin etimolojik analizde kökleri hep "ak„ olacaktır.

Başta Ana Kök:

Bu "ak„ ve buna benzer köklerin tam manalarını bulmak için de bunların başında asıl ana kök olan "ağ„ı aramak lâzımdır.

Şuur ve idrake dayanan dilin ilk ana kökü bu "ağ„ sesinde ve onun türlü vokallerle aldığı seslerde mündemiçtir. Bu ana kök ana mananın ilk ifadesidir. "Ağ„ deyince bundan derhal "güneş„ ve ondan çıkabilen bütün anlamlar anlaşılır.

O halde "Ak, ay, al...„ gibi (V. + K.) şeklindeki monofonemlerin de aslında "Ağ + ak„, "ağ + ay„ ve "ağ + al„ olduklarına hükmetmek icap eder. Bu şekillerde "ağ„ ana kökü kendisini takip eden monofonemle kaynaşarak bu "ak, ay, al...„ sadaları hâsıl olmuştur.

Etimolojik analize yeni başlıyanlar için bu "ağ„ ana kökünü daima gözönünde tutmak faydalıdır. Alıştıktan sonra - biraz aşağıda söyliyeceğimiz gibi - birtakım prensipal kökleri doğrudan doğruya "ağ„ yerine almak ta mümkündür.

Baştaki Düşmeler:

Kelimelerin başında ana kökün ve hattâ onu ikinci elemana bağlıyan vokalin de düşmesi, köke sonradan katılan elemanların fonetik tesirlerinden ileri gelir.

Bu noktayı iyice anlamak için, yukarıda örnek olarak aldığımız "ak, kal, kaç, kalk„ sözlerini ele alalım.

I. Ak: Etimolojik aslı "Ağ + ak„ tır. Bunun söylenişindeki ağırlık, baştaki "ağ„ı düşürmüştür. Bu "ağ„ın anlamı, "güneş„ tir. Burada "güneş„ten çıkan anlamlardan iki tanesini alabiliriz:
   a) Hareket anlamı verdiğimiz takdirde "ak„ elemanı bu manayı kendisinde tecelli ve temessül ettirerek "akmak„, yani "cereyan etmek„ anlamının esası olur.
   b) Renk anlamı verdiğimiz halde de "ak„ elemanı yine bu manayı tecessüm ettirerek "beyaz renk„ manasını alır.

Burada "k" konsonu, okunmaz "ğ„nin doğrudan doğruya değişebildiği birinci kategori konsonlardan olduğu için, etimolojik aslındaki "ağ„ı bırakarak "Ak„ şeklini ana kök yerine de alabiliriz. Fakat böyle alırken de en ilkel aslında bir "ağ„ bulunduğunu unutmamalıyız.

II. Kal: Etimolojik ilk aslı (Ağ + ak + al) dır. Ana kök olan "ağ„ burada da doğrudan doğruya "güneş„ten çıkan

mefhumlardan "hareket„ anlamındadır. Bu ana kök kendisini tecessüm ve tecelli ettiren "ak„ unsuriyle kaynaşarak birleşmiştir. Bundan sonra kelime (ak + al) şeklini almıştır. Anakökün "hareket„ anlamı da "ak„ üzerinde tecelli etmiştir. Lâkin onu takip eden "al„ [1] ekinin de (a) vokaliyle söylenmesi, fonetik bakımından, baştaki vokali düşürmüş, böylece kelime "kal„ şekline girmiştir.

III. Kaç: Tıpkı "kal„ gibi, bunun da ilk etimolojik şekli "Ağ + ak + aç„ tır. Burada da "ağ„ hareket anlamında ana köktür. Kendi anlamını üzerinde tecelli ettiren "ak„ ile kaynaşmış, kelime ikinci derecede "Ak + aç„ şeklini almıştır. Son "aç„ [2] elemanının vokaliyle uyuşmak üzere baştaki "a„ da düşerek kelime "Kaç„ şekline girmiştir.

IV. Kalk: Asıl etimolojik şekli (Ağ + ak + al + ak) tır. Burada da "ağ„ ana kökü, kendi anlamını tecelli ettiren "ak„ ile kaynaşmış, ikinci derecede (Ak + al + ak) şekli hasıl olmuştur. Böyle üç (a) nın ardarda gelişi fonetik zevke uymadığından, yalnız baştaki (a) değil, üçüncü elemanın başındaki (a) da düşerek, kelime (Kalk) şeklini almıştır. [3]

Bu izahlardan anlaşılıyor ki, deskriptif gramerlerde (kök) adı verilen monosilâplar hakikî kökler değildir. Asıl kökler, behemehal (V. + K.), hattâ - ana kök olarak - (V. + ğ) şeklinde olabilir.

Dilin sonraki şekillerinde görülen (K. + V.) ve (K. + V. + K.) formüllerine uygun kelime unsurları ancak, fonetik tesirler altında baştaki vokalin düşmesiyle vücut bulmuştur.

---

[1] Ekler bahsinde söyliyeceğimiz gibi «L» eki gayet geniş ve müphem bir saha ifade ettiğinden hareketin böyle gayet geniş ve müphem bir saha üzerinde dağılması «tevakkuf» manasını doğurmuştur.

[2] Yine ekler bahsinde izah edeceğimiz gibi, bu «ç» konsonu oldukça geniş bir saha gösterdiğinden, hareketin öyle geniş bir sahaya bir hamlede varması için lâzımgelen çabukluk anlamiyle kelimeyi tamamlamış, böylece «kaç» sözü, «süratle ayrılıp gitme» manasını almıştır.

[3] Ekler bahsindeki izahat bu kelimenin de manasını tenvir edecektir. Orada görüleceği üzere bu (Ağ + ak + al + ak) şeklinde (ağ) hareket anlamına gelir; (ak) onu temsil eder; (al) bu manayı mutlak ve umumî bir sahaya nakleder; son (ak) ise bunu tayin ve ifade eder; böylece (kalk) alelıtlak bir hareketin adı olur ki (kalkmak) ta bundan ibarettir.

Meselâ "Ba„ sesi aslında Ancak (Ağ + ab + ağ) olarak düşünülebilir. Ana kök, kendisini tecelli ettiren (ab) elemaniyle kaynaşmış, önce (ab), sonra - üçüncü elemandaki (a) nın tesiriyle baştaki (a) da düşerek - yalnızca bir (b) şekline girmiştir. Sondaki (ağ) ın okunmaz (ğ) si de düşerek ses (ba) halini almıştır.

Tıpkı bunun gibi (sap) sözünün de asıl etimolojik şekli (ağ + as + ap) tır. Ana kök önce (as) elemaniyle kaynaşmış, ondan sonra (ap) taki (a) nın tesiriyle baştaki vokal de düşerek (sap) kelimesi teşekkül etmiştir.

Mananın Konsonlarda Temerküzü :

Yukardaki örneklerde kökleri hep (ağ) şeklinde almış olmamız, ana kökün (V.+ğ) formülünü değiştirmez. Etimolojik analizde (ağ) ne ise (eğ, iğ, üğ, öğ, oğ, uğ, ığ) da odur. Çünkü dilde asıl mana "konson„ dediğimiz sesler üzerinde toplanmaktadır. Vokalin değişmesi - hele ilk devirlerde - mana üzerinde hemen hemen hiç bir tesir icra etmemiştir.

Çok sonraki zamanlarda mefhumlar pek çok arttığı için birbirine yakın anlamlarda yakınlık ve uzaklık gibi esasa taallûku olmıyan nüansları ifadede vokale de bir rol verilmiş ise de, bu o kadar mühim ve muttarit bir kaide halini alamamıştır. Yine birçok kelimelerde vokal tebeddülü manaya hiç tesir yapmıyarak yalnız şeklî ve savtî bir mahiyette kalmıştır.

Asıl mananın konsonlarda oluşu, ancak tekellüm cihazının müteaddit konson çıkarmağa başladığı ve zihnin de müteaddit anlamlar düşündüğü devreden itibaren doğru olan bir düsturdur. Yoksa ilk ana kökte konsonu vokalden tamamiyle ve kat'î olarak ayırmak mümkün değildir. İlk ana kök dediğimiz "ağ„daki konson vokal sesinin kapantısından ibaret iken, mananın vokalde mi, konsonda mı olduğunu düşünmeğe bile mahal yoktur. Çünkü ses sadece bir "a„dan ibarettir. Bunun, uzanışını ve sesin kesilişini temsil eden okunmaz "ğ„ ile mahiyetçe bir ayrılığı yoktur. Arkadaşım Profesör İnanın dediği gibi, bu okunmaz "ğ„ tabiri, ilk ana kökün kuruluşunu izah eden bir terim mahiyetindedir.

Ancak okunmaz "ğ„ - yukarda izah olunduğu gibi - bir yandan "y„, öbür yandan "v„ seslerine değişerek "k, g, h„

ve "b, m, p, f„... gibi konsonlar vücut bulduğu zaman, artık vokalin mana rolü düşmüş ve manalar konsonlar üzerinde temerküz ve tekâsüf etmiştir.

Bunun neticesi olarak vokallerin değişmesiyle mananın esasında bir değişme husule gelmediği düsturu ortaya çıkmıştır.

Birinci Derece Prensipal Kökler:

Ana kök olan "ağ„ın vokali "o, u, ı, e, ö, ü, i„ ye değişmekle manası ve mahiyeti değişmediği gibi, bunun konsonunun birinci ve ikinci konson kategorilerine değişmesiyle de yine esaslı bir mana ve mahiyet tebeddülü husule gelmez. Çünkü bu iki kategorideki konsonlar, ana konson olan "ğ„ nin gırtlak ve dudakta doğrudan doğrdya aldığı ses değişmelerini gösterir.

Birinci konson kategorisi: (y, k, g, h) konsolarıyle (nğ) mürekkep konsonundan ibarettir.

İkinci konson kategorisi de: (v, b, m, p, f) konsonlarını içine alır.

Ana konson olan okunmaz "ğ„ damakta "y„ sesine çevrilerek birinci kategori konsonlarına tahavvül ettiği gibi, dudakta da "v„ sesini alarak ikinci kategori konsonlarına değişir. Mürekkep konson dediğimiz "nğ„ sesi mütekâmil Türkçede tahallül ederek ya "ğ„ veyahut "n„ olmuştur. Böyle "nğ„ den tahallül eden "n„ ler doğrudan doğruya okunmaz "ğ„ yerini tutar.

Bu mürekkep konsonu hesaba katmadığımız halde ilk iki konson kategorisinde 9 basit konson vardır ki bunlar da 8 vokalle $8 \times 9 = 72$ şekil alabilir.

İşte bu 72 şekildeki 9 köke "birinci derece prensipal kökler„ adını veriyoruz. Ana kökün 8 vokalle aldığı şekillerle birlikte ana kök ve birinci derece prensipal köklerin sayısı 80 e varır.

Birinci derece prensipal kökler, ana kökün manasını doğrudan doğruya kendi üzerlerine alarak temsil ederler. Bundan dolayı etimolojik analizde - metoda alıştıktan sonra - bunları doğrudan doğruya ana kök anlamının mümesili olarak alabiliriz. Bununla beraber, daima bunların da başında en eski ve aslî şeklinde bir ana kök bulunduğu düşünceden uzak tutulmamak lâzımdır.

İkinci Derece Prensipal Kökler;

Ana konsonun doğrudan doğruya değişmediği, daha muahhar devirlerde doğmuş olan konsonlar, bir vokalle ana köke bağlandıktan sonra kaynaşarak ana kökün düşmesiyle "ikinci derece prensipal kökler„ teşkil ederler. Bu konsonlar üçüncü ve dördüncü kategori konsonlarıdır.

Üçüncü konson kategorisi: (t, d, n, l, r) konsonlarından ibarettir. Bunlardan "n„ konsonu doğrudan doğruya "nğ„ sesinden tahallül etmiş olduğu takdirde birinci konson kategorisinden sayılarak "ğ„ hükmünde tutulur.

Dördüncü konson kategorisi: (s, ş, c, ç, z, j) konsonlarını ihtiva eder. Bunlar muahhar konson teşekkülleri olmakla beraber, bir takım lehçelerde doğrudan doğruya "ğ„ nin tebadülünden ibaret olarak ta yer almışlardır.

Bu istisnaî kayıtlar bir yana bırakılacak olursa, üçüncü ve dördüncü kategori konsonları, ancak ana kökle kaynaşarak kök manaya delâlet edebilirler.

Meselâ bir "al„ veya bir "as„ kökü, aslında: "ağ + al„ ve "ağ + as„ tır. Ana kökün anlamı kendisini takip eden "al„ veya "as„ta tecelli ederek sesler birbirine kaynaştıktan sonra husule gelen "al„ ve "as„ kökleri, "ikinci derece prensipal kökler„ dir.

Üçüncü kategoride 5 ve dördüncü kategoride 6 konson bulunduğuna göre bu 11 konson 8 vokalle 88 şekil alabilir.

Bu halde Türk dilinin kök şekilleri:

8 Ana kök : (V. + ğ)
72 Birinci derece prensipal kök : (V. + "y, k, g, h; v, b, m, p, f„)
88 İkinci derece prensipal kök : (V. + "t, d, n, l, r; s, ş, c, ç, z, j„)

ki hepsi 168 kökten ibaret olur.

Bu 168 kökün hepsi de ana kökün anlattığı "güneş„ anlamiyle ondan çıkan mefhumlara delâlet eder.

Türk dilinde bu 168 şekilden hangilerinin bulundukları ve ne gibi mana değişmeleri gösterdikleri ileriki araştırmaların başlıca mevzularından biri olacaktır.

Ters Kökler:

(V. + K.) şeklindeki köklerden sonra yeniden bir (V. + ğ) şekli daha gelerek baştaki vokal ve sondaki (ğ) düşmekle husule gelen (K. + V.) şekillerine "ters kökler„ diyebiliriz.

Bunların kuruluşu şöyle olur: Meselâ, birinci derece prensipal köklerden "Ay„ kökünü ele alalım ve buna bir "ağ„ ilâve edelim: (Ay + ağ = ayağ) olur. Bunun başındaki (a) düşerek kelime "yağ„ şeklini alır. Sondaki okunmaz (ğ) yi düşürürsek "ya„ kökü husule gelir. Bu, hakikî bir kök değildir. Hakikatte bir kompoze kelimenin düşüşlerle aldığı şekildir. Fakat dil tekâmülünde bu yollarla - deskriptif gramerde "kök„ adı alan - kelimeler yaratıldığından bunları "ters kökler„ adıyle gözönünde bulundurmak uygun olur. Ana konson olan okunmaz "ğ„ ile onun kompoze şekli olan "nğ„ başa gelmediklerinden, baş tarafta - nazarî olarak - ancak 20 konson bulunabilir. Bunlar da 8 vokalle birlikte 160 ters kök yaratabilirler.

Monosilâplar:

(V. + K.) şeklindeki köklere yeniden bir (V. + K.) daha katarak baştaki vokalin düşmesiyle (K. + V. + K.) şeklinde iki konsonlu, fakat tek silâplı bir takım kelimeler de teşekkül eder. Deskriptif gramerlerde bunlara da "kök„ adı verilir.

Bunların kuruluşunu şu örnekte gösterelim:

Meselâ (satmak) sözünü - deskriptif gramerlerde kökü sayılan - "sat„ monosilâbının etimolojik teşekkülü şöyledir:

Kelimenin etimolojik şekli (Ağ + as + at) tır. Baştaki ana kökün anlamı ikinci eleman olan "as„ üzerinde tecelli eder; ana kök "as„ ile kaynaşarak düşer; onun yerine geçen "as„ elemanının başındaki "a„ da, üçüncü elemandaki "a„ nın tesiriyle ortadan kalkar; kelime "sat„ şeklini alır.

Bu şekildeki monosilâpların ilk konsonunda - "ğ„ başa gelmediğinden - 20, vokalinde 8 ve ikinci konsonunda 21 ihtimal bulunduğuna göre, bu monosilâplar 20×8×21=3360 şekilde olabilir.

Bu hesaba göre deskriptif gramerlerde "kök„ adı verilen kelimelerin adedi şöyle sayılabiler:

8	Ana kök	[V. + ğ]
72	Birinci derece prensipal kök:	[V.+y...; v...]
88	İkinci „ „ „ :	[V.+t...; s...]
168	Asıl kökler	[V. + K.]
160	Ters kökler	[K. + V.]
3360	Monosilâplar	[K.+V.+K.]
Hepsi 3688		

TÜRK ANALİTİK GRAMERİ

"Günş - Dil„ teorisinin "kökler„ üzerine kurduğu esaslar, insanın şuur ve idrak ile ilk tekellümü devrelerine ait bir abstraksiyonun verimidir. Bugün dillerin bulunduğu genel durumun müşahedesiyle geriye, dilin ilk teessüs devrelerine doğru fikren yaptığımız bir dönüş, bize ana bir söz kökü göstermekte ve bu ana kökün değişmeleriyle vücuda gelen şekilleri anlatmaktadır.

Burada dilin dinamizmi, ancak ana köke verilen mânaların - esasen "güneş„ aslından gelmekle beraber - alabileceği türlü delâletlerde görünüyor.

Ancak, iş bununla kalmaz. Ana köke veya prensipal köklere katılan başka sesler ve kökler onun manasında birtakım tahavvüller yapar. İşte bu köke katılarak, onun ana anlamını bozmaksızın, o anlama bir takım anlamlar ekliyen, yahut o anlamda bir takım nüanslar ve değişmeler yapan söz elemanlarına - genel olarak - "**ek**: *affixe*„ adı verilir.

Bu "ek„ tabirini gayet geniş manada anlamalıdır. Köke katılan - ve umumiyetle gene (V. + K.) şeklinde olan - elemanlar, asıllarında gene birer kök kelimedir. Dilin "tek seslilik: *Monophonémisme*„ devrinde başka türlü düşünmeğe zaten imkân yoktur. Şu kadar ki bunlar, doğrudan doğruya kendi kök manalarında olarak başka bir köke yapışabilecekleri gibi, kendi kök manalarını kaybederek yapıştıkları kökün manasında değişmeler yapmak üzere de başka bir köke eklenebilirler.

Bu iki hal, "Güneş - Dil„ teorisinin doğurduğu "Türk analitik gramer„inin başlı iki faslını teşkil eder. Bunun için bu iki hali biraz izaha ihtiyaç vardır:

Kök Bitişmeleri:

Kök manaları olduğu gibi bakî kalarak iki kök birbirine yapışacak olursa, bunlardan birincisi şeklen kök, ikincisi şeklen ek gibi görünür. Fakat bu "kök„ ve "ek„ tabirleri burada yalnız "şeklî„ mahiyette kalır.

Bu vaziyet, dillerin "tek hecelilik: *monosyllabisme*„ devrinde görülür. Çin dili ve emsali monosilabik diller, aşağı yukarı, bu haldedirler.

Yukarıda "akmak„ ve "kalmak„ gibi kelimelerin analizini yaparken baş tarafta gösterdiğimiz (ağ + ak) şekillerini nazarî birer örnek gibi bu vaziyeti izahta kullanabiliriz. Bu kompoze şekilde bulunan (ağ) ve (ak) fonemlerinin ikisi de birer "kök„ tür. Birincisi olan "ağ„ ana köktür ve ana anlam - mücerret bir mefhum halinde - bundadır. Fakat ikinci "ak„ kökü de birinci derece prensipal bir köktür ve ana kökün anlamını - bir elbise gibi üzerine giyerek - tecessüm ve temessül ettirmektedir.

Bugünkü dil vaziyetlerinde böyle bir şeyi "mürekkep kelimeler„e teşpih etmek mümkündür. Mürekkep isim veya sıfatlarda nasıl onu terkip eden iki kelimenin ikisi de asıl manalarda tek birer kelime olarak mevcut iseler, bu vaziyette de iki kök ayrı ayrı kendi manalariyle mevcutturlar. Fakat, mürekkep kelimede iki kelime bir araya gelerek nasıl ayrı bir mâna ifade ediyorlarsa, bu vaziyette de iki kök birleşerek öyle bir manaya delâlet etmektedirler.

İleride tafsilâtiyle görüleceği gibi bir etimolojik analizde birden fazla kök manada kök fonem bulunabilir ve bu kökler yan yana olabileceği gibi aralarına ekler karışarak birbirinden ayrılmış ta olabilir.

Ana kök manasını üzerinde tecelli ve temessül ettiren elemanlarla, mananın süje veya objesini gösteren unsurlar, "sahip ve malik„ anlamlarını ifadeye yarıyan parçalar, hep böyle kök manasını muhafaza ederek yalnız şeklen bir "ek„ gibi başka bir köke yapışan köklerdir.

Ek Katışmaları:

Kök kendi asıl anlamından ayrılarak, yalnız başka bir kökün manasını bir suretle takyit, tayin, ifade, tespit rolünü ifa etmek üzere o köke yapışacak olursa o zaman "şeklen„ olduğu gibi "manen„ de "ek„ mahiyetini almış olur. Saha, failiyet, istikrar, tayin ve ifade gibi anlamlara gelen "ekler„ bu nevidendir.

Bu vaziyet dillerin "bitişkenlik: *agglutination*„ devrinde kendini göstermiştir. Çin dilinin "boş„ denilen kökleri he-

men hemen bu vaziyete yakından namzet olan fonemlerdir. Bugün türlü dillerde sona gelerek kök manayı takyit eden bütün "sonek: suffixe„ler de bu eklere birer misal olarak zikredilebilir.

Hemen kaydedelim ki ilk teşekkül devirlerinde bu "ekler„ de birer "kök„ten başka bir şey değildir. Ancak sonradan bunlar kök manalarını kaybederek ek manalar almışlardır.

Güneş - Dil Ekleri:

"Günş - Dil„ teorisinin dili aldığı analitik şekil altında ekler de tıpkı kökler gibi basit birer (V. + K.) fonemi halinde olarak ele alınmak lâzımdır. Böyle basit ekler, sonradan morfolojik şekil altında, vokallerini veya konsonlarını kaybederek tek bir konson, yahut tek bir vokal gibi görünebilirler; hattâ böyle basit iki veya daha ziyade ek kaynaşarak morfolojik şekilde bir "ek„ gibi görünen - ve deskriptif gramerde "ek„ adını alan - mürekkep ekler de yaratabilirler. Lâkin "güneş - dil ekleri„ dediğimiz ilk ana ekler, tamamiyle kök şekil ve mahiyetinde olarak, bir vokalle ondan sonra gelen bir konsondan ibarettir ve kökten farkları, yalnız ek anlamında kullanılmış olmalarıdır.

Eklerin şekilleri böyle tespit edilince - dilimizde 8 vokal ve 21 konson bulunduğuna göre - $21 \times 8 = 168$ ek bulunmak lâzım gelir. Ancak ek bahsinde birtakım konsonların sert ve yumuşak şekilleri manaca birbirinden farklı olmadıkları ve sonda yalnız sert şekiller bulunabildiği için 21 konsondan ancak 16 ek çıkabilir. İkisi bir sayılan konsonlar şunlardır: "$b - p$„; "$c - ç$„; "$d - t$„; "$f - v$„; "$g - ğ$„. Bu halde 16 konson 8 vokalle okununca ortaya $16 \times 8 = 128$ ek şekli çıkmış olur. Bunları şöylece sayabiliriz:

1 — V. + b — P
2 — V. + c — ç
3 — V. + d — t
4 — V. + f — v
5 — V. + g — ğ
6 — V. + h
7 — V. + j
8 — V. + k
9 — V. + l
10 — V. + m
11 — V. + n
12 — V. + r
13 — V. + s
14 — V. + ş
15 — V. + y
16 — V. + z

Ek Manaların Tasnifi:

Bu 16 türlü ek, delâlet ettikleri ek manalara göre yedi büyük kategoride toplanır.

Bu kategorileri birer birer tetkik edelim:

Birinci Ek Kategorisi:

Ana kök anlamını kendinde tecelli ve tecessüm ettiren, yahut ana kök anlamının süjesini veya objesini gösteren ve ana kök anlamının kendi süje veya objesine mülkiyet ve taallûkunu ifade eden, hâsılı, doğrudan doğruya "ego„yu anlatan ekler kategorisidir.

Bu kategorinin asıl konsonu (M) dir. Bu (M) konsonu, kendi mensup olduğu ikinci konson kategorisinin bütün konsonlarına, yani (b, v, p, f) konsonlarına değişebildiği gibi, "ğ = v„ olduğundan dolayı, okunmaz "ğ„ nin "y„ ye çevirilerek yarattığı birinci kategori konsonları da bunların yerine geçebilir.

Bu hale göre birinci kategori eklerini şöyle gösterebiliriz: *[V. + m (b, v, p, f, ğ, y, k, g, h)]*.

Bunlardan başka - aşağıda izah edileceği üzere - okunmaz (ğ) nin değişmelerle alabildiği (n, s, ş, c, ç, z, j) şekilleri de okunmaz (ğ) den değişmiş oldukları zaman bu kategorinin rolünü ifa edebilirler.

İkinci Ek Kategorisi:

Ana süje veya objenin en yakın muhitine delâlet eden, bitişik sahayı gösteren ek kategorisidir. Bu kategorinin konsonu (N) dir. Bu konsonun - ek olarak - anlattığı manalar, ana kök anlamının yakın muhitine taşması, yahut o yakın sahadaki bir süje veya objenin ana süje veya obje ile bir alâka veya münasebetinin ifadesi, yahut ayrı ve başka bir obje veya süjenin ana süje veya objenin yakınına gelmesi gibi anlamlardır.

Ancak (N) konsonunun- genizden gelen gunneli (nğ) den mübeddel olarak - doğrudan doğruya (ğ) yerine geçtiği haller müstesnadır. Bu takdirde (N) konsonuna doğrudan doğ-

ruya yerine geçtiği (ğ) veya onun kategorisinden bir konson anlamı verilir.

Üçüncü Ek Kategorisi:

Ana süje veya objeden oldukça uzak bir saha gösteren ekler kategorisidir. Bu kategorinin konsonları, (s, ş, c, ç, z, j)dir.

Bunlardan (ş) ve (ç), ana süje veya obje merkez addedildiği halde ona bitişik olan (n) dairesinden sonra gelen ilk sahayı; (s) ve (c) bu (ş) sahasından daha geniş ve merkeze daha biraz uzak olan ikinci sahayı; (z) ve (j) ise (s) sahasından da daha uzak ve geniş olan sahayı gösterir.

İç içe üç daire halinde düşündüğümüz bu uzak sahaların ana kök anlamına getirdikleri mana değişmeleri çoktur. Bu konsonların -ek olarak- delâlet ettikleri manaları şöyle sayabiliriz:

a) Ana kök anlamının oldukça geniş bir sahaya yayılarak nüfuz ve ihatasının artması manasını verir.
b) Ana süje veya objeye oldukça uzak bir sahada bulunan bir süje veya objeyi ve onun ana süje veya obje ile alâka ve münasebetini gösterir.
c) Ana kök anlamının oldukça geniş ve uzak bir sahaya atılarak ortadan kalkmasını, ana süje veya obje ile münasebetini kaybetmesini anlatır.

Bilhassa bu üçüncü mana, dilde "menfi„ anlamların teşekkülüne yaradığı için pek mühimdir.
Bunu burada -istitraden- izaha ihtiyaç vardır.

"Güneş-Dil„ Teorisinde Menfi Anlamlar:

Deskriptif gramer, menfi manasını veren iki ek gösterir.
Bunların biri, isimlerin ve nadiren sıfatların sonuna gelen (siz) ekidir ki fonetik değişmelerle (siz, sız, süz, suz) şekillerini alır. "Evsiz, parasız, gönülsüz, uygunsuz„ gibi.

Diğeri, fiil sıygalarında fiil radikalinin sonuna yapışan (me ma) ekidir. (Gülme, yapma) gibi.

"Güneş Dil„ teorisine göre ikisi de birer kompoze ek olan bu sonekleri tetkik edelim:

I. "Siz„ ekinde asıl nefiy anlamını veren unsur, sondaki (iz) — yani genel olarak (V.+z) — elemanıdır. Bu (z) konsonu ana kök anlamının kendinden çok uzak bir sahada kaybolduğunu göstermekle onun ana süje veya objeden ayrıldığını, yani ana süje veya objenin bu anlamdan mahrum kaldığını anlatır ve böylece nefiy anlamı yaratmış olur.

Bu halde bu (iz)in baş tarafına gelen (s)nin anlamını aramak lâzımdır.

Yukarıda da bir iki defa işaret edildiği üzere (s) konsonu ve onun kategorisi, saha manasına delâlet etmediği takdirde doğrudan doğruya (ğ)den değişme olarak alınır ve onun anlamlarını verir.

Yukarıda (ğ) ve kategorisinin süje veya obje anlamını ifade ettiğini yazmıştık. Bundan başka yedinci ek kategorisinde anlatacağımız gibi, bu (ğ) ve kategorisi mefhumu tayin ve ifade etmek, isimlendirmek işini de görür. İşte nefiy anlamı vermek üzere sonuna bir (V.+z) gelen kelimede ya süje veya obje anlamına veya isimlendirici ek olarak bir (V.+ğ) vardır veya düşmüştür. Bunun yanına (V.+z) gelince (ğ) de (s)ye çevrilir.

Şimdi yukarda saydığımız (evsiz, parasız, gönülsüz, uygunsuz) kelimelerinin son elemanlarını bu görüşlere göre gözden geçirelim:

1) Evsiz: Kelimenin aslı (eğ + ev) dir. Ana kök kendinden sonra gelen elemanla kaynaşarak (ev) olmuştur. Fakat bu (ev) sözü alelıtlak herhangi bir eve delâlet eder. Buna birinin mülkiyetini göstermek için sonuna süje veya obje gösteren bir (iğ) koyarız. Kelime (ev + iğ = eviğ) olur. Alelâde dilde bu son okunmaz (ğ) düşerek (evi) denir.

   Şimdi bu (eviğ) şeklinin sonuna - nefiy anlamiyle - (iz) getirelim: (Eviğiz) şeklinin telâffuz müşkülâtına binaen burada (ğ) - fonetik bir icapla - (s)ye çevrilir: (Evisiz) ve -birinci (i) de düşerek- (evsiz) kelimesi teşekkül eder.

2) Parasız: Kelimenin aslı (parağ) şeklindedir. Buna (ız) gelince (parağız) olur ve - (ğ) gene (s) ye çevrilerek - (parasız) şeklini alır.

3) Gönülsüz: (Gönül) kelimesini bir süje veya objeye bağlamak üzere sonuna bir (V.+ğ) getirelim: (Gönülüğ) olur. İşte bundan sonra bir (üz) katılarak ve (ğ) gene (s) ye çevrilerek menfisi olan (gönülsüz) sözü teşekkül eder.

4) Uygunsuz: Burada kelime sıfata gelmiştir. Ancak (uygun) sözünün sonundaki (n) - yukarıda bahsettiğimiz gibi - eski bir (nğ) den gelmiştir. Bu halde sonunda - vokali düşmüş - bir (ğ) vardır. En sonuna (uz) gelince bu (ğ) kendini göstererek (s)ye çevrilir ve (uygunsuz) kelimesi teşekkül eder.

Görülüyor ki isimlerde menfi lâhikası diye ileri sürülen (siz) ekinde iki unsur vardır:

Birincisi süje veya obje gösteren, yahut tayin ve ifadeye yarıyan bir "V. + ğ„ elemanıdır. Bu "ğ„, ikinci unsurun konsonu olan "z„ önünde "s„ ye çevrilir.

İkincisi ise asıl nefiy anlamı veren "V. + z„ dir.

II. Fiil maddelerinin sonuna gelen "me„ ekine gelince, bir kere bu ekin asıl şekli "em + eğ„ olmak icap eder. Bunlardan "em„ - birinci ek kategorisinden olarak - ana kök anlamının taallûk ettiği süje veya objeyi gösterir; "eğ„ ise manayı tayin ve ifade ederek mefhumu isimlendirmeğe yarar. Nitekim - deskriptif gramerlerde "tahfifî mastar„ adı verilen - fiil isimleri hep bu şekilde yapılır.

İmdi "gülme, yapma„ kelimeleri - hafif bir aksan farkıyle - hem "gülmek işi, yapmak işi„ anlamına, hem de bu işleri yapmamak emri manasına nasıl gelebilir?

Deskriptif gramerler, dilin bir muayyen zamanda konuşulan ve yazılan şekillerini kaideleştirdiğinden bunun sebebiyle meşgul olmaz. Fakat dil hâdiselerini en uzak teşekkülden beri sürüp giden dinamizmi içinde tetkik vazifesini omuzlarına alan analitik gramer bu noktaları halle mecburdur.

Bunu halletmek üzere elimizde gene dilin verdiği mükemmel bir emare vardır. O da fiillerin muzari sıygalarıdır. "Gülmek„ ve "yapmak„ fiillerinin muzari sıygaları - müspet olarak - "güler„ ve "yapar„; - menfi olarak ta - "gülmez„ ve "yapmaz„ dır. Bü menfi "mez„ ve "maz„ şekillerinin başlarında bulunan - vokalleri düşmüş - (m) ler, doğrudan doğ-

ruya fiilin süje veya objesini göstermektedirler. O halde nefiy anlamı gene doğrudan doğruya (V. + z) unsurunda kalıyor demektir.

Bu elemanın "z„ konsonu, - bütün "s„ kategorisinde olduğu gibi - "ğ„ ve onun kategorisine tebadül edebileceğinden "eğ„ ve "ey„ şekillerini alır. İşte meselâ "gülme„ ve "yapma„ şekillerinde menfi (z) leri (ğ) olarak kelimeler "gül + üm + eğ„ ve "yap + ım + ağ„ asıllarından ve "gülmeyim, yapmayım„ şekillerinde de menfi (z) leri (y) ye çevrilerek "gül + üm + ey + im„ ve "yap + ım + ay + ım„ asıllarından gelmişlerdir.

Görülüyor ki deskriptif gramerin "nefiy ekleri„ dediği şeyler "analitik gramer„ ölçüsüne vurulunca bambaşka asıllar arzetmektedir.

Bu istitrattan sonra gene ek kategorilerine dönelim:

Dördüncü Ek Kategorisi:

Ana süje veya objeden büsbütün uzak, geniş, gayrımuayyen, gayrışahsî, engin ve şamil bir saha gösteren ek kategorisidir. Bu kategorinin konsonu (L) dir. (V. + L), kök anlamını gayet şamil, geniş, yaygın, bellisiz, umumî ve gayrımuayyen bir sahada tecelli ettirerek vasıflandırmağa yarar. Dilde başlıca - deskriptif gramer tabirince - sıfat yapmağa yarıyan elemandır. Fiil sıygalarını meçhulleştirmesi de gene bu esastan çıkan bir feridir.

Saha Gösteren Ekler:

Buraya kadar saydığımız dört ek kategorisi mefhumun ana süje veya objesi merkez sayılarak derece derece ondan uzak sahalar gösteren eklerdir. Bunları iç içe daireler halinde bir şekille göstermek mümkündür. Bu şekli kitabımızda görüyorsunuz.

Merkezde (M) ile gösterilen en koyu renkli daire, asıl birinci ek kategorisini, yani (M) ve onun değişebildiği konsonların anlattığı manaları gösterir. Onun etrafında biraz daha açık renkle gösterilen (N) mıntakası, ikinci ek kategorisinin gösterdiği yakın ve bitişik sahadır.

Ondan sonra gelen ve derece derece renkleri açılan üç daire üçüncü ek kategorisinin sahalarıdır. Bunlardan (ş - ç) nispeten daha yakın, (s - c) biraz daha uzak ve (z - j) daha uzak sahaları gösterir.

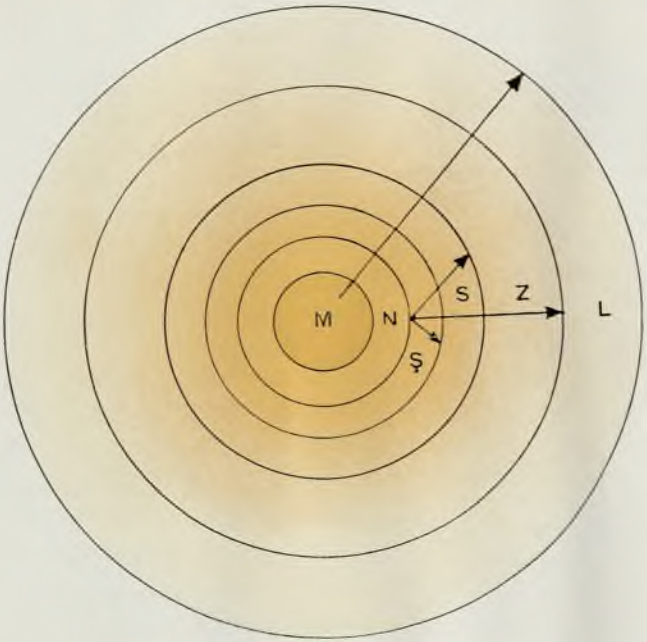

Şekil — II.

1 — İnsan haricî âlemdeki (obje)lerin farklarını ve her birinin bulunduğu sahayı, bu sahaların birbirleriyle ve kendi ile olan münasebetlerini gösterebilmek gayreti neticesinde türlü vokalleri ve konsonları icat ediyor.

2—I. Vokaller asıl anlamı göstermezler; yalnız yakınlık ve uzaklık gibi manaları ifadeye yararlar: (a, e, ı, i) vokalleri nispeten daha yakını, (o, ö, u, ü) vokalleri ise daha uzak hatları gösterir.

II. (G, y, g, k, h, m, b, p, v, f) konsonları, (süje)nin veya (obje)nin tam kendini, içini gösterirler.

III. (N) konsonu, (süje) veya (obje)nin en yakın sahasını, kendine bitişik olan sahayı gösterir.

IV. (Z) konsonu, oldukça geniş bir sahayı gösterir; (s) ve (ş) sahaları (z) sahası içindedir; (ş) sahası (n) sahasına en yakın dar bir mıntakayı gösterir. (C, ç, j) konsonları esas olarak (z) sahasında (ş, s) gibidir.

V. (L) konsonu, en uzak mıntakalara kadar, her sahadaki (obje)leri ve hareketleri gösterir.

VI. (R) konsonu (süje) veya (obje)nin gayet muayyen, müspet ve kat'î bir sahada tekarrür ve temerküz etmiş olduğunu gösterir.

VII. (T-d) konsonları, çok kuvvetli yapıcı ve yaptırıcı hâkim unsurdur.

VIII. (K, ğ, g, y, h, v, m, b, p, f) konsonları kelimenin manasını tamamlamaya, tayin ve ifadeye, kelimeyi isimlendirmeye yarar.

En açık renkle gösterilen son ve en geniş saha (L) mıntakasıdır ki dördüncü ek kategorinin şümul sahasıdır.

Beşinci Ek Kategorisi:

Failiyet anlamiyle ana kök mefhumunu takyit eden ekler kategorisidir. Bu kategorinin konsonları (T) ve (D) dir. Ana kök anlamına kattıkları ek manalar yapıcılık, yaptırıcılık, yahut yapılmış olmaklık anlamlarıdır. Bu kategorinin kendisine mahsus bir sahası yoktur. Herhangi saha veya noktada olursa olsun, ana kök anlamına sahip olan, onu yapan ve yaptıran kudreti veya o kudrete malik olan süje veya objeyi ifade eder. Böyle bir kök mana ile başka bir köke yapıştığı zaman bu eleman daha ziyade yalnız "şeklen„ ek sayılır. Fakat böyle bir sahiplik ve faillik anlamı ifade etmediği yerlerde hem "şeklen„, hem de "manen„ ek hükmüne geçerek, ana kök anlamının yapılmış, olmuş olduğunu ifadeye yarar. Böylece kelimeye müspet bir anlam verir.

Altıncı Ek Kategorisi:

Tekarrür, temerküz, sübut, kat'iyyet anlamlarıyle ana kök mefhumunu teyit ve takviye eden ek kategorisidir. Bu kategorinin konsonu (R)dir. Ana kök anlamının herhangi bir süje veya obje üzerinde, herhangi bir nokta veya sahada sübutunu, tekarrürünü, temerküzünü, kat'iyyen tahakkukunu ifadeye yarar. Bu kategorinin de ayrı bir sahası yoktur.

Yedinci Ek Kategorisi:

Mefhumu tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren ekler kategorisidir. Kelime mürekkep olmadığı takdirde ekseriyetle en sona gelen ek bu olur. Bununla etimolojik analizde kelime tamamlanmış ve isim şeklini almış demektir. Onun için bu kategori "dilde genel amil *(agent général)* rolünü oynar„ diyebiliriz.

Bu kategorinin esas konsonu (K) dir. Bu (K) bir kere kendi mensup olduğu birinci konson kategorisindeki bütün konsonlara, yani (ğ, y, g, h) konsonlarına değişebilir; sonra (ğ = v) olduğundan (v) ve onun kategorisinden olan (b, m, p, f) konsonlarına da tahavvül edebilir; en nihayet (nğ) yolıyle (n) ve (ğ = s) formüliyle de (s, ş, c, ç, z, j) konsonlarıyle de tebadül imkânı vardır.

Etimolojik Analizde Fonksiyonların Tefriki:

Şimdi bir sual varit oluyor:

"— Bir etimolojik analizde meselâ önümüze bir (V. + k) "elemanı çıktı diyelim. Şimdiye kadar verilen izahata göre "bu elemana şu rollerden birini verebiliriz:

"a) Doğrudan doğruya ana kökün yerini tutan birinci "derece prensipal kök;

"b) Ana kök anlamını kendinde tecelli ettiren bir süje "veya obje;

"c) Kelime anlamını tamamlıyan, tayin ve ifade eden, "isimlendiren ek.

"Bu ihtimaller karşısında bu elemana hangi manayı ve- "receğimizi nasıl tayin edeceğiz?„

Bu haklı suale "Güneş - Dil Teorisi„nin dinamizmini göstermekle cevap verebiliriz:

"Güneş - Dil Teorisi„, dili klişe halinde istatik bir varlık olarak almaz; bunun için etimolojik analizde her bir elemana mana verirken zekânın, muhakemenin, bilginin işlemesi lâzımdır.

"Güneş - Dil„ analizlerini bir kalıp gibi alarak bir kelimeyi elemanlarına ayırmak, düşmüş olan elemanları, vokalleri, konsonları yerlerine koymak ile iş bitmez. Bu, kolaylıkla bellenir mihanikî bir iştir.

Asıl iş, bundan sonra başlar. Kelimenin delâlet ettiği hakikî manaya göre kökleri ve ekleri birbirinden ayırmak, her birinin kelimenin manasını kurmaktaki rolünü tefrik etmek lâzımdır. Bu işe girişilince teorinin dili bütün dinamizmi içinde takip ettiği meydana çıkar.

Bunun için "Güneş - Dil„ analizlerinde bütün dikkat ve muhakeme daima uyanık bulunmak lâzımdır.

Gerek ana köke "güneş„ aslından çıkan umumî mefhumlar içinden verilecek manayı sezip bulmak, gerek köke yapışan elemanlardan hangilerinin yalnız "şeklen„ ek gibi görünerek kök manalara geldiklerini ayırmak, gerek bir elemanın kelime içindeki yerine ve mananın genel akışına göre fonksiyonunu ayırdederek ona göre manasını tayin etmek, ancak bu suretle mümkün olur.

"Güneş-Dil„ Tebadülleri:

Bu bahsi bitirmezden önce, bir de etimolojik analizde birbiri yerine geçen elemanlardan bahsetmek lâzımdır. Bunlardan bir kısmını yukarda sırası düştükçe söyledik. Fakat burada bir kere daha toplu ve metodik bir şekilde ifade edelim:

1 — Bir kategori dahilinde bulunan konsonlardan herbiri aynı kategori dahilindeki konsonlarla tebadül edebilir. Buna doğrudan doğruya "kategorik değişmeler„ diyebiliriz. Meselâ birinci konson kategorisindeki "ğ, y, g, k, h„ konsonları birbiri yerine kaim olabilir.

2 — İki kategori arasında müşterek bir had varsa, yani bir kategorinin bir unsuru öteki kategorinin bir unsuriyle birleşiyorsa o halde bu iki kategoriye dahil konsonlar da birbiri yerine geçebilir. Meselâ birinci konson kategorisiyle ikinci konson kategorisi arasında (ğ = v) müşterek haddi vardır.

Bu halde birinci konson kategorisindeki (ğ, y, k, g, h) konsonlarıyle ikinci konson kategorisindeki (v, b, m, p, f) konsonları birbirleri yerine de kaim olabilir.

Bunlara da "Arsıkategorik değişmeler„ adını verebiliriz.

3 — Saha gösteren ek kategorilerine mensup eklerden bir etimolojik analizde birden fazlası aynı kelime içinde bulunur, bunların her ikisinin ayrı ayrı sahalarını göstereceği müteaddit süje veya obje bulunmaz, bunlardan birine "nefiy anlamı„ vermek gibi ayrı bir fonksiyon da atfedilemezse bu halde saha gösteren bu konsonlardan birinin "ğ„ den değişme olduğuna hükmolunur. Bu suretle "ğ„ yerine geçebilen saha gösterici konsonlar, ikinci ve üçüncü ek kategorisi konsonları olan "n„ ve "s, ş, c, ç, z, j„ konsonlarıdır.

"N„ konsonunun bu suretle "ğ„ ve onun kategorisine dahil konsonlarla tebadülü, doğrudan doğruya bu "n„ nin bir eski "nğ„ mürekkep konsonunun tahallüliyle vücut bulduğuna delâlet eder.

"S„ ve onun kategorisine mensup "ş, c, ç, z, j„ konsonlarının "ğ„ ve onun kategorisine dahil kansonlarla tebadülü, bilhassa lehçe değişmelerinde çok dikkati celbeder. Türk lehçelerinden Yakut lehçesinde "s„ ve Kırgız lehçelerinde "c„ hemen muttarit olarak "ğ„ ve "y„ yerini tutmaktadırlar.

4 — Türk ana fonetiğinde iki aynı konson birbiri ardınca gelemez. Morfolojik şekilde bir kelimede böyle birbiri ardınca aynı konsonun tekerrürü görülürse, bu konsonlardan birinin bir "ğ„ den değişme olduğuna hükmolunur. Bu "ğ„ nin rolü fonetik bakımından bir uzatmadır; semantik fonksiyonu etimolojik analizdeki yerine göre tayin olunur.

Meselâ "allak bullak„ sözlerinde görülen iki "L„ den birinin "ğ„ olarak alınması lâzımdır. Hangi "L„ yerine "ğ„ koyacağımızı analizin icabı tayin eder. "Karmakarışık„ manasına gelen bu "allak bullak„ sözlerinden birincisini etimolojik elemanlarına ayıralım:

İlk bakışta "allak„ sözünde şu elemanlar var gibi görünür: (Ağ + al + al + ak).

Burada ana kök olan "ağ„a hareket manası yakışır. Bu halde "L„ elemanı da o hareketin alelıtlak, şamil, geniş bir sahada yayılışını gösterir ve "ak„ elemanı kelimeyi tayin ve ifade eder. Lâkin "L„ elemanları ikidir ve birbiri ardınca iki kere manaya şümul ve ıtlak mefhumunu getirmeğe bir sebep te yoktur. Bu halde birinci "al„ ın doğrudan doğruya ana kök olan "ağ„ dan başka birşey olmadığı istidlâl olunur ve etimolojik analiz şöyle düzeltilir: (Ağ + al + ak).

Görülüyor ki bu (allak) sözünde gayet mutlak ve şamil bir hareket manasından başka bir şey yoktur.

Bunun son elemanı olan (k) yerine aynı kategoriden olan (h) yi alırsak kelime (Allah) olur ki Yakut lehçesinde "çevik, çalâk, seriülhareke„ anlamlarına olan kelimedir.

Aynı kelimede ana köke "kuvvet, kudret, hâkimiyet, ulûhiyet„ anlamları verirsek "şamil ve mutlak bir kudret sahibi„ anlamına olan (ve arapça sanılan) "Allah„ kelimesi de kurulmuş olur.

"Allak bullak„ sözlerinin ikincisine gelince, aynı usullere göre bunun da etimolojik analizi şöyle olur: (Uğ + ub + uğ + ul + ak).

Burada (uğ) hareket anlamına ana köktür; (ub) o anlamı kendinde temessül ettiren ve (uğ) da bunu tayin ve ifadeye yarıyan unsurlardır: (ul) bu hareket mefhumunu mutlak, şamil, umumî bir sahaya nakleder ve (ak) ile bu yaygınlık

isimlendirilir. Böylece (bullak) kelimesi de mutlak ve şamil bir hareket ifade etmektedir. Bunun (allak) tan farkı, burada kök anlamını temsil eden bir süje veya obje mefhumunun da bulunmasıdır. İşte bu elemanın girmesinden dolayıdır ki (bullak) ta (allak) kadar mana müphemliği yoktur; daha çok iki şeyin birbirine karışmış olması gibi bir muayyenlik manası vardır.

"GÜNEŞ - DİL„ ANALİZLERİ

"Güneş - Dil„ teorisinin kökler ve ekler üzerine kurduğu esasları böyle kuşbakışı olarak bir kere gözden geçirdikten sonra, bu hulâsayı tamamlamak için, bir de teorinin analiz sistemini tetkik etmemiz lâzımdır.

"Güneş - Dil„ teorisinde ilk yapılacak iş, eldeki kelimenin etimolojik şeklini bulmaktır. Bu "etimolojik şekil„den maksat kelimede mevcut olan veya düşmüş bulunan bütün elemanları bulup yerli yerine koymaktır.

Bir kelimenin etimolojik şeklini bulmak için göz önünde tutulacak esaslar şunlardır:

1. — Hiçbir konson vokalsiz, hiçbir vokal konsonsuz olamaz. Kelimenin eldeki şeklinde bir konsonun başında vokal yoksa düşmüş farzolunur ve yerine konur. Bu konulacak vokalin hangi vokal olduğu, başka elemanların vokallerine kıyasen tayin olunur.

Tıpkı bunun gibi kelimenin eldeki şeklinde bir vokal, tek başına, konsonsuz görülürse buna da düşmüş olan bir "ğ„ konsonu ilâve olunur.

Meselâ "sevgi„ sözünün unsurlarını kurarken, baştaki "s„den önce bir vokal yoktur. Ondan sonra gelen "ev„ unsurundaki vokal (e) olduğuna göre bu "s„ nin de başına bir (e) vokali koyarız: (es) olur. Bundan sonraki (ev) elemanında vokal de, konson da mevcuttur. Bir şey yapmağa lüzum yoktur. Üçüncü olarak gördüğümüz konson (g) dir. Fakat bunun da başında vokali yoktur. Başına yine bir (e) vokali koyalım: (eg) olur. En sonda (i) vokali tek başınadır; bundan sonra da bir konson lâzımdır; (ğ) konsonunu koyarız: (iğ) olur.

Bu halde sevgi kelimesinin etimolojik analizinin doğrudan doğruya kendisinden çıkarılan elemanları şöyle olur: (es + ev + eg + iğ).

2. — Kelimenin baş tarafında ana kök anlamını gösteren bir eleman bulunur. Eğer bu eleman kısmen veya tamamen

düşmüş bulunuyorsa yerine konulmalıdır. Ana kök anlamının asıl elemanı (ğ) kansonudur. Fakat bunun doğrudan doğruya tebadül edebildiği birinci ve ikinci kategori konsonlarından biri de onun yerini tutabilir.

Yukarıki misalde başa gelen (s) konsonu dördüncü kategoriden olduğu için baş tarafta ana kök eksiktir. Onu da ilâve edelim: (sevgi) kelimesinin tam etimolojik şeklini bulmuş oluruz: (eğ + es + ev + eg + iğ).

Bu iki ameliye ile kelimenin etimolojik şekli şöyle bir [(V. + K.) + (V. + K.) + (V. + K.) + ...] serisi halinde kurulmuş olur.

3. — Kelimenin etimolojik şekli böylece kurulduktan sonra mana verme işi başlar. Bu iş, aynı zamanda etimolojik şeklin semantik bakımından da kontroluna yarar.

Mana verme işinde dikkat edilecek noktalar şunlardır:

a) Ana kökün - yahut doğrudan doğruya onun yerine geçebilen birinci derece prensipal kökün - manasının tayini.

Bu manayı tayin edebilmek için, kelimenin, bugün hangi dilde kullanılıyorsa o dildeki, asıl lûgat manasını göz önüde tutmak lâzımdır. Kelimeler sonradan türlü mana kaymalariyle birtakım mecazî manalar almış, başka anlamlar yüklenmiş olabilir. Fakat kelimenin ilkel manasını bulmak için bu sonraki değişmeler bir yana bırakılarak asıl konulduğu anlama bakmak lâzımdır.

Kelimenin bu manasına göre, "güneş„ten çıkan genel mefhumlardan hangisinin - konkre veya abstre olarak - bu manaya en yakın ve uygun geldiğini aramalıdır.

Meselâ "sevgi„ kelimesinden anlaşılan mana yürekte bir sıcaklık, abstre bir hararet, manevî bir ateş manalarıdır. İşte "güneş„ten gelen konkre hararet ve ateş anlamlarını abstre manaya naklederek bu kelimenin başındaki "eğ„ ana köküne "ateş, hararet, sıcaklık„ manalarını veririz.

Bu ana kök manasının tayini analizin en ince, en dinamik, en mühim noktasıdır. Bunda olanca dikkati toplamak lâzımdır. Çünkü kelimenin bütün elemanlarının verimi hep bu ana kök anlamı üzerinde toplanacaktır.

b) Ana kök anlamının tayininden sonra sıra, kelimedeki başka elemanların, birer birer analizine ve ana kök anlamına nispetle delâletlerinin tayinine gelir.

Burada umumiyetle aranacak elemanlar, ek kategorileri hakkında yukarıda verdiğimiz izahata göre,

I. Aana kök anlamını tecelli ve temessül ettiren prensipal elemanlar;
II. Ana kök anlamının -varsa- süje veya objesini gösteren elemanlar;
III. Kelime anlamını tayin ve ifade eden, isimlendiren elemanlar;
IV. Saha manaları veren ekler;
V. Yapıcılık, yaptırıcılık, yapılmış olmaklık anlamları veren ekler;
VI. Tekarrür, temerküz, tahakkuk anlamları veren eklerdir.

Bütün bu unsurların bir kelimede bulunması lâzım gelmez. Kelimenin kuruluşuna göre bunlardan bazıları vardır; bazıları yoktur. Tabiî analizde ancak mevcut olan unsurlar üzerinde araştırmalar yapılır.

İşte bu analiz sırasında, saha anlamına gelir gibi göründüğü halde bu manayı veremiyen (n, s, ş, c, ç, z, j) gibi konsonların bir (ğ)den değişme olup olmadığı, kelimede aynı konson yan yana tekerrür ediyorsa bunlardan hangisinin (ğ) yerine geçtiği... gibi tebadüller de kontrol edilmiş olur.

Bu metotlara göre, yukarda ana kök anlamını tayin ettiğimiz "sevgi„ kelimesinin analizini, örnek olarak, yapmağa çalışalım:

(1) Eğ: Ana köktür. Asıl anlamı "güneş„tir. Buradan "güneşin sıcaklığı, harareti„ ve - bunun yeryüzünde mümessili olan - "ateş„ manalarına alınmıştır. "Hararet„ ve "ateş„ konkre olarak mevcut olabildiği gibi, yürekte bir hissin galeyanı şeklinde abstre olarak ta düşünülebilir. İşte burada - kelimenin manasına göre - bu abstre ateş ve hararet manası alınmalıdır.

(2) Es: Süje veya objeye nazaran oldukça uzak ve geniş bir saha gösteren ektir. Yürekteki hararet ve ateş bir şeye taallûk etmiyerek yüreğin içinde mücerret bir varlık halinde kalmıyor; oldukça geniş ve uzak bir sahaya yayılıyor demektir.
Filhakika (sevgi) de bir yüreğin başka bir şahıs veya şey üzerine yayılmış ateşinden, hararetinden ibaret değil midir?

(3) Ev: Ana kök anlamını kendinde tecelli ettiren süje veya objeyi gösterir.
Kelimenin asıl elemanları işte bu üç unsurdur. Çünkü bunlar (eğ + es + ev) şeklinde yürekteki sevda ateşinin oldukça geniş bir sahada tecellisini ifadeye kâfidir. Bu üç elemandan birincisi olan ana kök, kendisini takip eden ikinci elemanla kaynaşarak birleşmiş, başındaki vokal de üçüncü elemanın vokalinin tesiriyle düşmüştür. Bu halde kelime (sev) olur ki (sevgi, sevmek, sevda, sevgili...) gibi kelimelerin çıkağı [1] budur.

(4) Eg: Süje veya obje gösteren bir elemandır. Burada biri (ev) ve biri (eg) olarak iki elemanın ikisi de süje veya obje göstermesi, kelimenin manasının iki süjeye ihtiyacı olmasındandır. Zira (sevgi)de biri seven, öteki sevilen olmak üzere iki süje vardır. Bunlardan "seven„ süje, kendisine nispetle uzak bir sahada bulunan "başka„ bir süjeye yüreğinin içindeki ateş ve sıcaklıkla bağlanır.

(5) İğ: Bütün bu mefhumları bağlıyarak kelimeye isim hali veren tayin ve ifade ekidir.

Görülüyor ki burada, ana kökten başka mevcut olan elemanlar, yalnız süje veya obje göşteren iki elemanla biri saha gösteren, öteki de kelimeyi isimlendiren iki ekten ibarettir.

4. — Bütün bu analizi yaptıktan sonra, bir de bunu kontrol etmek lâzımdır. Bu kontrol için bir yandan Türk dili lehçelerine, bir yandan da - semantik bakımdan - aynı manaya gelen ve başka başka dillere mal olmuş gösterilen kelimelere müracaat etmek lâzımdır.

Türk dili lehçeleri ile kontrol, kelimenin gerek tamamının ve gerek - bir tam mana alabilen - elemanlarının bu lehçelerdeki benzerlerini bulmakla olur. Burada en çok, yukarda zikrettiğimiz ses değişmelerinden istifade olunur.

[1] Türk fiillerinde - arapça «mastar» denilen - «çıkak» hakikatte bu emir sıygasından ibarettir. Sonuna «mek, mak» getirilen isimlerin «mastar» adını alması manasız bir taklittir. Bu «mek, mak» sözlerinde mefhumu üzerine alan bir «em» süje veya objesiyle kelimeyi isimlendiren bir «ek» elemanından başka bir şey yoktur. «Sevmek», «sev» işinin bir süje veya obje üzerinde isimlenmesini anlatır.

Meselâ, ana kökle kaynaşarak içteki ateşin oldukça geniş bir saha üzerinde tecellisini anlatan (es) kelimesi Türk lehçelerinde doğrudan doğruya (his) manasına olarak mevcuttur. Bu kelimeyi bu mana ile (Türk Dili lûgati)nde, (Elidrak Haşiyesi)nde ve (Büyük Türk lûgati)nde buluyoruz.

Bu (es) elemanına (ev) yerine (ef) getirirsek (esef) kelimesi hasıl olur ki bu da başka türlü bir his ifade eden bir sözdür.

Başka dillere mensup denilen ve aynı manaya gelen kelimeler ile kontrol da, Türk dilinin bütün dillere nasıl ana bir kaynak olduğunu göstermek gibi büyük ve esaslı bir fayda temin eder.

Meselâ, (sevgi) sözünün Arapça ve Fransızcadaki benzerleri olan (sevda), (aşk) ve (aimer) kelimelerini ele alalım:

I. — (Sevda) kelimesini bizim Arapçaya sevdalı lûgatçilerimiz Arapça "siyah„ manasına gelen (esved)in müennesi olarak gösterirler ve gûya kalbin bir noktasına "sevda-ül-kalb„ denildiğinden dolayı bu kelimenin "sevgi„ anlamına geldiğini ileriye sürerler. Halbuki, Türkçenin (sev) fiil maddesi göz önündedir.

(Sevda) sözü şöylece analiz edilir:

(1) (2) (3)
(sev + ad + ağ)

(1) Sev: Yukarıda analiz edilmiştir. "Bir süje veya objenin oldukça uzağında bir gönül ateşinin tecellisi„ demektir.

(2) Ad: Uzak sahada bu ateşin yapılmış, olmuş, bulunmuş olduğunu gösterir.

(3) Ağ: Bu manayı tayin ve itmam ile kelimeyi isimlendirir. (Ad) elemanının vokali ve (ağ)ın da konsonu düşerek (sevda): "süje veya objeye oldukça uzak sahada gönül ateşinin bulunmuş olması halinin adı„ demektir.

II. — (Aşk) veya - arapça fasîhi denilen (ışk) kelimesini de analiz edelim;

(1) (2) (3)
I. (ağ + aş + ık)
II. (ığ + ış + ık)

Kelime Türkçe (ışık) kelimesinin kendisidir. Ana köke "zıya„ anlamı verilerek (ışık) olduğu gibi, "ateş„ in abstre manası verilerek te (aşk) olmuştur.

(1) Ağ, ığ: Ana köktür. Abstre olarak ateş demektir.
(2) Aş, ış: Ana süje veya objeden uzakça bir sahada ana kök mefhumunu tecelli ettiren ektir.
(3) Ik: Kelimeyi tamamlıyan ve isimlendiren sonektir.

Ana kök, kendini takip eden elemanla kaynaşarak ve sonekin de vokali düşerek (aşk) veya (ışk): "yürekte bulunan bir ateşin oldukça uzak bir sahada tecellisinin ifadesi„ dir ki tamamiyle (sevgi) ve (sevda) ile birleşir.

III. — (Aimer) sözüne gelince, fransız etimoloji lûgati, bunun lâtince (amâre) den geldiğini ve eski fransızcadaki şekillerini izah ettikten sonra - pek dikkate değer olan - şu sözleri söylüyor:

"(Aimer) sözünün "kıymetini takdir etmek = estimer„ manasına olan ve lâtince (aestimâre) den gelen eski (esmer) fiilinden geldiği faraziyesi zarurî değildir.„ [1]

İşte (ai) nin yerine geçen bu (es) elemanı ve onun lâtince şeklinde görülen (aes) - yani (ağ + es) - kuruluşu, sözün hem ana kökünü, hem de saha gösterir ekini meydana çıkarmakta ve faraziyeyi - etimoloji lûgatı müellifinin zannettiği gibi zarurî kılmamak şöyle dursun - bir hakikat şekline sokmaktadır.

Çünkü (aimer) sözünü böyle (esmer) den alarak analiz edersek:

(1) (2) (3) (4)
(eğ + es + em + er)

şekli ortaya çıkar.

(1) Eğ: Ateş anlamına ana böktür.
(2) Es: Bu ateşin ana süje veya objeden oldukça uzak bir sahada tecellisini anlatır.
(3) Em: süje veya objeyi gösterir.
Bu üç elemanın kaynaşmasıyle çıkan (sem) şekli (sev) sözünün aynıdır. Çünkü (v) ve (m) konsonları aynı katagoridendir ve daima birbiri yerine geçebilir.
(4) Er: Mananın tekarrür ve temerküzünü anlatır.
Böylece (aimer) sözü de "süje veya objeden oldukça uzak sahada bir yürek ateşinin tekarrür ve temerküzünü„ ifade etmiş olur.

Bu kontrollerle "Güneş Dil„ analizleri tamam olmuş olur.

[1] Dictionnaire étymologique de la langue française, par Oscar Bloch, T. I., P. 18

"GÜNEŞ - DİL„ KANUNLARI

"Güneş - Dil Teorisi„ üzerine verdiğimiz izahları, bir araya getirerek, birer dil kanunu şeklinde ifadeye çalışalım:

1 — Dil, insan idrak ve şuurunun, daygu ye düşüncelerini sesle bildirmek cehdinden doğmuş bir fikir - ses manzumesidir.

2 — Dil kanunları, ancak psikolojik, sosyolojik ve filozofik kanunlarla muvazi olarak teessüs eder.

3 — İnsan idrak ve şuurunun ilk önce her şeyin üstünde ve her şeye hâkim olarak tanıdığı ve sesle ifade ihtiyacını duyduğu obje "güneş„ olmuştur.

4 — İnsanın ilk önce idrak ve şuur ile "güneş„ mefhumunu ifade için çıkardığı iradî ve manalı ses "ağ„ dır. Dilin ana kökü de budur.

5 — "Ağ„ ana kökünün vokali, zamanla, (u, ı) ve daha sonra (e, i, ü, o, ö) gibi seslere inkılâp etmiştir.

6 — "Ağ„ ana kökünün konsonu, zamanla, (y) ve (v) ye çevrilerek iki hat üzerinde tekâmül etmiştir.

Birinci hat: Ağ — ay — ak — ag — ah;
İkinci hat: Ağ — av — ab — am — ap — af.

Bu konsonlar, doğrudan doğruya ana kökün yerine geçebilen "birinci derece prensipal kökler„i teşkil ederler.

7. — Konsonlar, dört kategoriye ayrılır:

Birinci kategori		: ğ, y, k, g, h
İkinci	«	: v, b, m, p, f
Üçüncü	«	: t, d, n, l, r
Dördüncü	«	: s, ş, c, ç, z, j

8. — Üçüncü ve dördüncü kategoriye mensup konsonlar, başlarına ana kök gelmek ve o da bir vokalle kaynaşmak suretiyle "ikinci derece prensipal kökler„i teşkil ederler.

9. — Kelimelerin esas manaları, ana köktedir. Bu ana kök kelimenin başında kısmen veya tamamen düşmüş, yahut birinci derece prensipal köke çevrilmiş olabilir.

10. — Ana kökün ifade ettiği "güneş„ mefhumu zamanla inkişaf ederek "zıya, hararet, ateş, kuvvet, kudret, esas, sahip, Allah, efendi, hayat, hareket, imtidat, zaman, mesafe, gıda, renk, su, ses...„ gibi bütün genel mefhumlara şümul peyda etmiş, hattâ insanın "ego„su da güneş yerine geçerek aynı ana kökle ifade edilmiştir.

11. — Dilde mana anlatan asıl kökler (V. + K.) şeklindedir. Böyle iki kök birleşerek ve baştaki vokal düşerek teşekkül eden monosilâplar hakikî kökler değildir.

12. — Kelimelerin manaları, ana köke yapışarak onun manasında az çok tebeddüller yaratan elemanlarla tamamlanır.

13. — Köke yapışan elemanlar da esasen birer köktür. Bunlar kök manalarını muhafaza ile başka bir köke yapışırlarsa yalnız "şeklen„ ek mahiyetinde bulunurlar. Fakat kök manalarından ayrılarak doğrudan doğruya ek manalar alırlarsa hem "şeklen„, hem "manen„ ek sayılırlar.

14. — Ekler de, tıpkı kökler gibi, esasen (V.+ K.) şeklinde olurlar. Bunların vokalleri veya konsonları bilâhare düşmüş olabilir.

15. — Ekler, ana kök manasına verdikleri nüanslar bakımından yedi kategoriye ayrılırlar:

Birinci kategori: (M) katagorisidir. Ana süje veya objeyi ifade eder. "B, v, p, f„ konsonlariyle "ğ, y, k, g, h„ kategorisi bu (M) yerine kaim olabilir.

İkinci kategori: (N) kategorisidir. Ana süje veya objeye en yakın, bitişik sahayı anlatır.

Bu (N) konsonu (nğ)den değişme olarak doğrudan doğruya (ğ) yerine geçebilir.

Üçüncü kategori: (S) kategorisidir. Ana süje veya objeye oldukça uzak, geniş bir saha ifade eder. "Ş, c, ç, z, j„ konsonları "S„ yerine kaim olabilir.

Bazı lehçelerde bu kategori konsonları doğrudan doğruya (ğ) ve kategorisi yerine geçebilir.

Dördüncü kategori: (L) kategarisidir. Umumiyet, şümul, mutlakıyet, gayrimuayyenlik, gayrişahsîlik anlamlariyle mefhumu vasıflandırır.

Beşinci kategori: (T - D) kategorisidir. Yapıcılık, yaptırıcılık, yapılmış olmaklık anlamlariyle mefhumu tamamlar.

Altıncı kategori: (R) kategorisidir. Herhangi bir nokta veya saha üzerinde tekarrür, temerküz, sübut, kat'iyyet anlamlarına gelir.

Yedinci kotegori: (K) kategorisidir. Kelimenin manasını tamamlar, tayin ve ifade eder, isimlendirir. (Ğ, y, g, h) konsonlariyle (v, b, m, p, f) kategorisi bu (K) yerine geçebilir.

16. — Bir kategoride bulunan konsonlar biribirleri yerine geçebilir. Birinci ve ikinci konson kategorileri, "ğ = v„ olduğundan, birbirleri yerine de geçebilir. Bunlardan başka "nğ„ yoliyle "n„ de "ğ„ yerine geçer.

17. — Bir kelimenin dahilinde saha gösteren konsonlar birden ziyade olur ve bunlardan biri ayrıca bir fonksiyon da yapmazsa, bunlardan birinin (ğ)den değişme olduğuna hükmolunur.

18. — Bir kelimede biribiri ardınca iki kere aynı konson bulunmaz. Böyle iki konson görülürse bunlardan birinin (ğ)den değişme olduğuna hükmolunur.

"Güneş - Dil„ Terimleri:

Yukardanberi verdiğimiz izahlar arasında geçen bazı terimlerin "Güneş - Dil„ teorisine göre aldığı manalar üzerinde de birkaç söz söylemek lâzımdır.

"Etimoloji, morfoloji, fonetik, semantik„ tabirleri ötedenberi bilinen dil terimleridir. Ancak bunların bilinegelen anlamaları ile "Güneş - Dil„ teorisinde aldıkları manalar arasında bazı farklar vardır.

Bunu göstermek için, bu kelimelerin eski dil kitaplarındaki manalarını ve "Güneş - Dil„ teorisinin bunlara verdiği yeni anlamaları kısaca söyliyelim:

I. Etimoloji: Ötedenberi bilinen dilcilikte, etimoloji diye, bir dilde kullanılan bir kelimenin en basit şeklini ve hangi dilden geldiğini tayin etmek ve bu kelimenin aynı familya dahilindeki dillerde aldığı şekilleri göstermek yolundaki çalışmaların verimine derlerdi.

"Güneş - Dil„ teorisi, bu esası muhafaza ile beraber, "etimoloji„ ye - teorinin tabiatı icabı olarak - büyük bir genişlik vermiştir. Çünkü "Güneş - Dil„ teorisi "kelimenin en basit şekli„ dediğimiz şeyi "Güneş - Dil Kökleri„ diyebileceğimiz (V. + K.) şeklinde bulmaktadır. Şu halde "etimoloji„ nin

birinci vazifesi de, her kelimenin bu (V. + K.) aslına ircaı şeklinde taayyün etmiş olur.

"Hangi dilden geldiğini tayin„ yolundaki ikinci vazife, "Güneş - Dil Teorisi„ ile çok kolaylaşmış, fakat çok büyük bir ehemmiyet almıştır. Çünkü teori, dünya dillerininin - hiç değilse bütün kültürel dillerin - Türk dilinden kaynadığı esasına dayanmaktadır.

"Güneş - Dil etimolojisi„ nin bu nokta üzerinde biri istorik, öteki lengüistik olarak iki delili vardır.

A. İstorik delil: Tarih, ilk insan soysallığının Ortaasyadaki Brakisefal Türklerden doğduğunu ve bunların muhaceretleri ile Avrupaya, Afrikaya, Amerikaya ve Okyanosyaya yayıldığını ispat etmektedir. Bunların gittikleri yerlerde bulunmakta olan dolikosefal Afrika insanlarına nispetle çok büyük bir tekâmül safhasında oldukları da anlaşılıyor.

Bugün bile görülen sosyal bir hâdise vardır: Bir halka soysallık nereden gelirse o soysallığa ait olan sözler de oradan gelir. İslâm soysallığı tesiri altında Türk diline birçok arap ve fars sözlerinin - aslı Türkçeden geldiği bilinmiyerek ve arapça ve farasça kılıklarını ve kuruluşlarını muhafaza ederek - girmeleri; Fransa yoliyle Avrupa endüstri ve kültürünün memlekete girmesinden sonra birçok fransızca bilinen kelimenin dile karışması, hep bu sosyal kanunun icabıdır.

İmdi, kültürce üstün olan brakisefal Ortaasya Türkünün yeryüzüne yayıldığı ve gittiği yerlerdeki dolikosefallere kendi üstün kültürünü götürdüğü zamanda, bu kültürden doğmuş yeni kelimeleri vermemiş olmasına imkân yoktur.

Bu brakisefal kültür yayılmasının yarattığı yeni dünya hayatının kültürel düşünceleri, o kültürün ilk yaratıldığı yerin ve milletin dilinde idi ve öylece bütün dillere yayılmıştır.

Tarihin ilk bilebildiği bütün milletlerin kültürlerinde müşterek olan Türk kültür varlığının izlerini bu milletlerin dillerinde bulmamağa imkân yoktur.

İşte tarihin bu ana hatlarına dayanarak, Türkçenin bütün dillerin ana kaynağı olduğu sabit olur.

B. Lengüistik delil: Şimdiye kadar dil sahasında yapılan etütlerin verimleri göz önüne alınırsa görülür ki "Türk dili„ hesaba katılmadan yapılan bütün etütlerin sonuçları yarım ve kısır kalmıştır. Yüz yıldan fazladır, kendi dillerinin ana

kaynağını ve ilkel köklerini arıyan Avrupa dilcileri, bunu bile bulamamışlardır. İndo-öropeen dillerin ilk ana dili diye farazî olarak ileri sürdükleri bir takım kökler, Türk dilinin varlıklariyle karşılaştırıldığı zaman, bunların Türkçede canlı olarak bulunduğu görülmüştür. Bu hâdise, İndo-öropeen dillerin aranıp ta bir türlü bulunamıyan ana kökü "Türk Dili„ nden ibaret olduğunu ispata kâfidir,

Semitik diller üzerine yapılan etütler, daha az olmakla beraber, onlar da Türk diliyle karşılaştırılmadıkça tam bir sonuca varamamıştır. Halbuki semitik köklerin Türk dil kökleriyle karşılaştırılması, bu dillerin de Türkçeden türemiş olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Görülüyor ki "Güneş - Dil etimolojisi„ nin bu vazifesi pek büyük ve pek naziktir.

"Etimoloji„ nin aynı kelimenin muhtelif dillerdeki şekillerini bulmak yolundaki üçüncü vazifesi de "Güneş - Dil„ teorisinde - tabiî daha büyük bir şümul ile - bakîdir.

Bundan başka "Güneş - Dil„ teorisi "etimoloji„ ye kelimenin yalnız "en basit kökünü„ değil, en eski "etimolojik şekli„ ni bulmak vazifesini de vermiştir.

"Güneş - Dil„ analizlerinde hemen daima tekerrür eden bu "etimolojik şekil„den maksat, başta ana kök bulunmak ve gerek kök, gerek ek mahiyetindeki bütün elemanlar [V. + K.] formülüne uymak üzere kelimeyi en basit elemanlarına ayırmak demektir.

II. Morfoloji: Ötedenberi dil terimi olarak "morfoloji„ kelimenin teşekkül tarzının izahını üstüne alan dil mebhasidir. Bir kelimenin teşekkülü, monosilâbik dillerde köke kök katılmasiyle olur. Onun için monosilâbik dillerde morfolojinin ehemmiyeti mahduttur. Fakat bitişken dillerde kelimeler, köke bir veya birkaç ekin ve - ayrıca - tasrife yarıyan dezinansların katılmasiyle olduğundan burada morfoloji bilâkis birinci ehemmiyet derecesine çıkar. Bükülgen dillerde ise kelimenin başına ve sonuna ekler gelmekle beraber kendi bünyesinde de birçok tahavvüller olur. İşte morfoloji böylece her dilin kelime kuruluşlarını ve bunların fonksiyonunu gösterir.

"Güneş - Dil„ teorisi, morfolojinin bu vazifelerini esasen muhafaza ile beraber, buna da daha geniş bir saha açmıştır.

"Güneş - Dil„ teorisine göre, kelimenin ilk kuruluşu onun etimolojik şeklinde saklıdır. Bu etimolojik şeklin sonradan, elemanlar biribirine katıştığı zaman, aldığı tebeddülleri göstermek vazifesi de morfolojiye düşmektedir.

Bu tebeddüller pek çok ve pek ehemmiyetlidir. Burada birkaçını sayalım:

a) Ana kökün yerine geçen birinci derece prensipal kökün yalnız vokalinin düşmesi;

b) Ana kökün veya birinci derece prensipal kökün tamamiyle düşmesi;

c) Ana kök mefhumunu üzerine alan elemanın vokalinin düşmesi;

d) Herhangi bir elemanın vokalinin düşmesi;

e) Sondaki elemanın konsonunun düşmesi;

f) Herhangi bir elemanın tamamiyle düşmesi:

g) Bir elemanın konsonunun kendi kategorisinden bir konsonla değişmesi;

h) Bir elemanın konsonunun (ğ) yerine geçmiş olması...

Bütün bunların ve bunlara benzer tahavvüllerin tetkiki ve sebeplerinin izahı, (morfoloji) nin vazifesi olarak gösterilebilir.

Bundan başka "Güneş - Dil morfolojisi„, yeryüzü dillerinin ana kaynağı olmak bakımından "Türk dili analitik grameri„ ni de kurmak mecburiyetindedir. Yalnız bu vazife, uzun ve ağır bir çalışma istemektedir.

(Morfoloji) kelimesinden doğan bir terim de (Morfem)-dir. (Morfem) demek, herhangi bir elemanın kelime teşkiline yaraması bakımından aldığı isim demektir. Bu itibarla bütün ekler, delâlet ettikleri manalar bakımından birer (morfem) olarak alınabilirler.

III. Fonetik: Dillerin ses bakımından analizi mebhasinin adı olarak kullanılan "fonetik„ sözü, "Güneş - Dil„ teorisinin icaplarına göre yeni bir mahiyette olarak kendini göstermektedir. "Güneş - Dil„ fonetiği her şeyden evvel monofonemik bir fonetik halinde görünür. Vokallerin değişmesinde manaca hiçbir esaslı tebeddül olmadığından burada vazife nisbeten basittir. Ancak kelimenin muhtelif elemanlarının vokallerini tayin etmek, yine bu elemanlardaki konsonların

biri yerine diğerinin gelişini göstermek, bu tebadüllerin kanunlarını bulmak vazifeleri de "Güneş - Dil„ fonetiğine düşmekterdir.

Bundan başka bir kelimenin etimolojik aslı ile türlü dillerdeki şekilleri arasındaki ses değişmelerinin tetkiki de yine fonetik bahsine aittir.

"Fonetik„ sözünden alınarak kullanılan "fonem„ tabiri de, bir elemanın ses bakımından ismi demektir.

IV. Semantik: Kelimelerin manaca olan münasebetlerini ayıran dil mebhasinin adıdır. "Güneş - Dil„ teorisi, bilhassa türlü dillerdeki kelimelerin aynı Türk aslından çıkışını gösterirken, bunların semantik birliğini göz önünde tuttuğundan dil mukayeselerinde en çok semantiği bir fener ve bir kılavuz gibi kullanmaktadır.

"Semantik„ sözünden alınan "semantem„ tabiri de herhangi bir elemanın mana bakımından ismi demektir.

"Morfem, fonem, semantem„ kelimelerinin birbirinden farkları, yalnız ifa ettikleri vazife itibariyledir. Kelimede bir teşekkül unsuru olmak bakımından "morfem„ adını alan eleman, kelimede bir ses unsuru olmak bakımındak "fonem„ ve manaya bir nüans vermek bakımından da "semantem„ adını alabilir.

"Güneş-Dil„ analizleri "kelimelerin etimoloji, morfoloji, fonetik ve semantik bakımından analizi„ demektir.

Bu analizlerde çok defa geçen "son fonetik ve morfolojik şekil„ tabiri, "etimolojik şekil„ teriminin karşılığıdır. Bundan da maksat, bir kelimenin ilk etimolojik şeklinden - vokal, konson, fonem düşmeleri ve kaynaşmalarıyle - çıkan, kelimenin fonetik ve morfolojik bütün tahavvüllerden sonra aldığı son şekildir ki analiz edilen kelimenin kendisi demektir.

***

Bu izahat ile, başlarken vâdettiğimiz kuşbakışı hulâsa tamam oluyor.

İlk gün söylediğimiz gibi burada bahsettiklerimiz, önümüzdeki derslerin fasıl başlarıdır. Teoriyi bir kere böyle toplu olarak izah ettikten sonra her mesele üzerinde yeniden derinleşmeğe koyulacağız. Aynı zamanda gerek benim, gerek arkadaşlarım Profesör Tankut ve profesör İnanın derslerimizde bu teorinin tatbikatiyle de meşgul olacağız.

GÜNEŞ - DİL ANALİZ ÖRNEKLERİ

"Güneş - Dil„ teorisinin esasları hakkında verilen bu izahları daha fazla aydınlatmak ve bu analizlerin hem kelimelerin manalarını belirtmekte, hem de aynı manaya gelen ve bugün başka başka dillere ait diye tanılan sözleri birleştirmekte gösterdiği geniş kudreti ortaya çıkarmak üzere, bu kısmın sonuna bazı örnekler koymağı faydalı bulduk.

Bu örneklerin bir kısmı fakülte tatbikat derslerinde yapılmış, bir kısmı da gazetelerde çıkmış analizlerden seçilmiştir.

TOPRAK

Bu kelimenin etimolojik şeklini bulmak için düşünelim:

İlk harf "t„ dir. Bu harf doğrudan doğruya başa gelmiş olamaz. Çünkü, "Güneş - Dil Teorisi„ ne göre kök hiçbir zaman konsonla başlamaz. O halde bunun düşmüş bir vokali vardır. Kendisinden sonra gelen vokale göre bu düşmüş vokal bir (O) olmak icap eder. Bunun yerine koyalım: (Ot).

Kelime bize yabancı değildir. (Ot) sözünün dilimizde iki manası vardır: Biri ateştir; İstanbul şivesinde şimdileri pek kullanılmıyorsa da Anadoluda çoktur. Öteki manası da yerde biten bildiğimiz ottur ki buna da bu isim pek eski zamanlarda ateş yakmağa yaradığından dolayı verilmiştir. Malûmdur ki en eski Türkler arasında mabudun timsali sayılan ateşi hergün tazelemek için en temiz otları toplayıp muhafaza etmek mukaddes bir vazife sayılırdı.

Ancak, (Ot) kökü de doğrudan doğruya başta olarak alınamaz. Çünkü bu kök ne ana köktür, ne de doğrudan doğruya onun yerine geçebilen birinci derece prensipal köklerden biridir. (T) ve emsali harflerle ikinci derece prensipal kökler yapılır ki bu da ana kökün başa gelerek sonra kaynaşmasiyle olur.

O halde baş tarafa bir de (oğ) koyalım: (oğ+ot) olur ki işte (ot) sözünün etimolojik şekli bundan başka bir şey değildir.

Bundan sonra gelen (op) doğrudan doğruya (V.+K.) şeklindedir. Fakat onun ardındaki (r) vokalsizdir. Ona da bir vokal koyalım ve kelimenin etimolojik şelini yazalım:

(1) (2) (3) (4) (5)
(oğ + ot + op + or + ak)

Şimdi bu parçaları gözden geçirelim:

(1) Oğ: Ana köktür. Asıl anlamı güneştir. Güneşin delâlet ettiği anlamlardan "sıcaklık„ manası burada en yaraşanıdır.

(2) Ot: Kök olarak delâlet ettiği asıl mana sahipliktir. Burada ana kökün yanına gelerek sahiplik anlamiyle onu kendisinde tecelli ve tecessüm ettiren unsurdur. (Oğ + ot = oğut = ot) sıcaklığa sahip olan süje veya objeyi anlatır ki yeryüzünde sıcaklığın sahibi ve faili olan obje de (ateş) ten ibarettir. (Ot) kelimesi de Türkçede doğrudan doğruya ateş demektir [1].

(3) Op: Ek sahalarının merkezini temsil eden ego dairesine dâhil eklerden biridir. Burada doğrudan doğruya süje veya objenin kendisini anlatır. (Ot) sözünün delâlet ettiği (ateş) mefhumu kendisine taallûk eden obje demektir.

(4) Or: (.+r) eki, herhangi bir nokta veya saha üzerinde kök mefhumunun tesebbüt, temerküz ve istikrarını ifadeye yarar.

(5) Ak: (.+k) eki, herhangi bir mefhumu tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren, kelimede genel âmil rolünü yapan bir ektir.

(Oğ + ot + op + or + ak = Oğotoporak) etimolojik şeklinde ana kök kendisini temessül ettiren prensipal kökle kaynaşmış, başındaki vokal ile (4) üncü cüzün vokali de fonetik icabı olarak düşmüş, böylece (Toprak) şeklini almıştır.

Toprak: Üzerinde ateş temerküz ve tekarrür eden bir objenin adıdır.

Toprağın aslında kabuklanmış bir ateşten ibaret olduğu yolundaki fennî hakikati — ilk insanlarca malûm değildi diyerek — bir tarafa bıraksak bile, topraktan ilk edilen istifadeleri düşünmek, bu mananın nekadar esaslı ve orijinal olduğunu göstermeğe kâfidir:

1. — Güneşin sıcaklığını, bu sıcaklığın verdiği hayatiyeti içine alması, onu massederek, o sayede içinden yeni hayat fışkırması ot, ağaç, meyva ... gibi mahsuller vermesi.

(Türemek) kelimesi de bu manadan çıkmıştır.

(Türemek) ve (toprak) kelimelerinin etimolojik şekillerini karşılaştıralım:

[1] Kamusu Türkî; Radlof. I. «bütün Türk lehçeleri»

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Toprak:	(oğ	+ ot	+ op	+ or	+ .	+ ak)
Türemek [1]:	(üğ	+ üt	+ .	+ ür	+ em	+ ek)

Görülüyor ki aradaki tek fark, vokallerin inceleşmesinden ve süje veya obje gösteren elemanın, temerküz ve tekarrür gösterenden önce veya sonra gelmesinden ibarettir.

2. — İçine doğru inildikçe dışarının soğuğundan korunup ısınılabilecek kovuklar, mağaralar bulunması ve bunların dışarıya nispetle kendiliğinden sıcak olması.

3. — Topraktan çıkan ot ve ağaç parçalariyle ateş yakılması ve bu sayede ısınmak imkânının elde edilmesi.

Hangi bakımdan düşünülse, ilk insanın gözünde (toprak) mefhumunun sıcaklığa ve ateşe ilgili olacağı görülüyor.

***

(Toprak) sözünün Anadolunun birçok yerlerinde (torpak) telâffuzu da vardır. Manası aynıdır. Bunun etimolojik şekli de:

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(oğ	+ ot	+ or	+ op	+ ak)

tır ki (toprak) tan tek ayrılışı (op) ve (or) cüzülerinin yer değiştirmesinden ibarettir.

Bu (torpak) şekli kelimenin en eski aslını göstermektedir. (Toprak) söylenişi daha sonraki fonetik değişmelerin mahsulüdür.

Kelimenin fransızcası denilen (Terre) ve arapçası denilen (Türab) kelimeleri ile bu son kelimeye pek yakın olan (Türbe) sözünü de analiz edelim ve bunların etimolojik şekillerini (toprak) ve (torpak) kelimelerinin etimolojik şekilleriyle alt alta yazalım:

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Toprak :	(oğ	+ ot	+ op	+ or	+ ak)
Torpak :	(oğ	+ ot	+ or	+ op	+ ak)

[1] Burada ana köke «çoğalma» anlamı verilmelidir.

Terre : (eğ + et + eğ[1] + er + eğ)
Türab : (üğ + üt + ür + ab + eğ) [2]
Türbe [3] : (üğ + üt + ür + üb + eğ)

Şu tabloya bir bakış, bütün bu sözlerin hep bir olduğunu göstermeğe kâfidir:

(1) Oğ, eğ, üğ : Hep (v. + ğ) ana köküdür. Manası güneş ve onun sıcaklığıdır.

(2) Ot, et, üt: Hep (v. + t) unsurudur. Sıcaklığın sahibi anlamiyle ana kökün mefhumunu tecessüm ve tecelli ettirerek (ateş) manasını vermektedir.

(3) ve (4) [Burada ekler yerlerini değiştirdiğinden ikisini birlikte alıyoruz]: I.(Op, eğ, ab, üb): Hep süje veya obje anla-

[1] İşte burada yan yana gelen iki (r) den birincisi uzatma roliyle (ğ) olarak alınmıştır.

[2] Buraya bir (eğ) ilâvesinin sebepleri şudur: Arapçada "b, c, d„ gibi - Türk dilinde sona gelmiyen konsonlardan biri ile biten sözlerin en eski şekillerinde sonradan düşmüş olan bir sonek daha bulunduğu görülüyor. Meselâ (garb) kelimesinin Yakutçada bulunan eski şekli (garba)dır ki bu da (garbağ) demektir ve (arka) anlamınadır.

Kamus tercümesi (türab) sözünün türlü şekillerini kaydederken (türbe, türba, türeba) telâffuzlarını da gösteriyor ki bunlar sondaki ekin sonradan düştüğünün delilleridir.

[3] Bu (türbe) kelimesi Kamus tercümesinde sadece toprak anlamına olarak gösterilmektedir. Bunun şimdiki anlamını bu etimolojik şekilden çıkarmak için burada ana köke - yine "güneş„ ten çıkan mefhumlardan - "ışık, şeref, kıymet, hayat„ manalarını vermelidir. Bu halde (türbe) içinde ışıklı, şerefli, kıymetli bir hayat sahibini saklıyan yer demek olur.

(Hayat) sözünü de bu yolda analiz edebiliriz. Kelimenin etimolojik şekli şudur:

(1) (2) (3)
(ah + ay + at)

(1) Ah: Köktür. "Güneş„ ten çıkan mefhumlardan yaşama, dirilik, varlık anlamlarınadır.

(2) Ay : Kök mefhumunu kendinde tecessüm ve tecelli ettiren süje veya objeyi gösterir unsurdur.
(Ah + ay = Ahay): kendisinde yaşama, dirilik, varlık mefhumları tecelli eden süje veya obje demektir. Baş vokal düşerek kelime (Hay) şeklini almıştır ki "diri„ demektir.

(3) At : Yapıcılık anlamiyle kelimenin manasını tamamlıyan sonektir.
(Ah + ay + at = ahayat = hayat): yaşamanın, diriliğin, varlığın bir süje veya objede tecellisi demektir ki (hayat) ın manası da bundan ibarettir.

mına gelen eklerdir. (Ateş) mefhumunu üzerine alan objeyi gösterir.

II. (Or, er, ür): Hep (.+r) ekidir ki tekarrur, temerküz ve tesebbüt manalarını anlatır. Bununla ateşin bir obje üzerinde temerküz ve tekarruru ifade edilmiş olur.

(5) Ak, eğ: İşte bu mefhumu tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren ektir.

İşte "Güneş-Dil Teorisi„ nin analiz metodu, bu kadar basit, açık ve lojik bir metottur.

YIL

Kelimenin etimolojik şekli şudur:

(1) (2) (3)
(ığ + ıy + ıl)

(1) Iğ: "İmtidat„ ve "zaman„ anlamına ana köktür.
(2) Iy: Ana kök anlamını tecelli ettiren prensipal elemandır.
(3) Il : Ana kök anlamına umumîlik, müphemlik, eginlik, genişlik, şümul manaları veren ektir.

(İğ + ıy + ıl = ığıyıl) sözünde ana kök kendisini temsil eden unsurla kaynaşarak baştaki vokal de düşmüş, kelimenin son morfolojik ve fonetik şekli meydana çıkmıştır: YIL.

YIL: Geniş, uzun bir zaman devresinin adıdır.

Not: 1.—(Yıl)ın 12 aylık bir devreyi tayin etmesi nispeten yeni bir manadır. Eski Türklerde 12 yıllık bir devrenin zaman ölçüsü olarak alındığı malûmdur. (Yıl) sözü herhangi ölçü ittihaz edilmiş bir zaman devresinin adı olarak kurulmuş, sonra zaman ölçüsü 365 günlük devreye hasredilince bu devreye de (yıl) adı verilmiştir.

Not:2.—Kelimenin farsçası olan (sâl) sözünün etimolojik şekli şudu:

(1) (2) (3)
(ağ + as + al)

Bu etimolojik analizde (as) ve (al) cüzüleri göze çarpar. Bunların biri oldukça geniş, öteki de çok geniş ve şamil bir saha işaret etmektedir.

Bir kelimede ikisi de biribirine yakın mana ifade eden iki cüzü görülünce bunlardan birine ayrı bir mana vermek cihetini düşünmek icap eder. Burada (al) ile umumî şümul manası verilen mefhumda ayrıca (as)ın işaret edebileceği oldukça geniş saha anlamına lüzum görülemiyor. O halde bu (as)ın (ay) dan değişme olduğuna hükmederek etimolojik şekli ona göre düzeltelim:

(1) (2) (3)
(ağ + ay + al)

(Yıl) kelimesinin etimolojik şekli ile bunun arasında vokallerin (a) ve (ı) olmasından başka hiçbir fark olmadığı göz önündedir.

Türk lehçelerinde (yıl) kelimesi, (sıl, sul, cıl, çıl) şekillerinde de vardır. Bilhassa Yakutça (sıl) ve Çuvaşça (sul) sözleri, Farsça denilen (sâl)in aynıdır [1].

Pekarski, eski Yakutlarda ilkbahar ile yazın bir yıl, sonbahar ile kışın bir yıl sayıldığını da kaydediyor ki bu da "yıl„ın behemehal 365 günlük bir devreye münhasır olmadığını gösterir [2].

Not: 3.—Arapçada bu anlama kullanılan (sene) ve Fransızca (an) ve (année) kelimelerinin manaları (yıl) ve (sâl)e nispetle daha dar görünüyor.

Bu sözlerin etimolojik şekillerini arayalım :

İlk bakışta bunlar şu şekilde gibi görünüyorlar:

	(1)	(2)	(3)	(4)
An:	(ağ +	an +	. +	.)
Année:	(ağ +	an +	an +	eğ)
Sene:	(eğ +	es +	en +	eğ)

Halbuki, ikinci kelimede yan yana iki (n) var. Türk fonetiğinde aynı konson yan yana gelemez. Morfolojik şeklinde böyle görünen kelimelerde bu konsonlardan biri uzatma roliyle (ğ) olarak alınır. Bu halde bunda ilk (an) yerine (ağ) koymalıdır.

Üçüncü kelimede de saha anlatan iki ek vardır. Bunlardan biri (es), diğeri (en)dir. Bir kelimenin etimolojik analizinde her ikisi de saha gösteren iki ek bulunup ta bunlardan birinin ayrıca bir vazifesi olmazsa bunun bir (ğ)den değişme olduğuna hükmolunur. Bunun için burada (es)i doğrudan doğruya (eğ) diye almak daha doğru olur.

Bu şartlar altında - başta (eğ) ve (ağ) tekerrürlerini de kaldırarak - kelimelerin tam etimolojik şekillerini şöyle gösteririz :

[1] Pekarski : Yakut dili lûgati ; Radlof: Türk lehçeler lûgati denemesi; Zalotnitzki: Çuvaş kökler lûgati.

[2] Pekarski: Yakut dili lûgati, s. 2439· Kamerî denilen yılın 354-355 günlük olduğu malûmdur.

	(1)	(2)	(3)
An	: (ağ	+ an	+ .)
Année	: (ağ	+ an	+ eğ)
Sene	: (eğ	+ en	+ eğ)

(1) Ağ, eğ: İmtidat ve zaman gösteren ana köklerdir.

(2) An, en: Ana kök mefhumunun yakın muhitine taştığını gösteren ektir.

(3) Eğ: Kelimeyi tayin ve ifade eden, isimlendiren unsurdur.

Görülüyor ki bu sözlerin üçü de yakın muhitine taşmış bir zaman mefhumunu ifade etmektedir. (Yıl) ve (sâl) de (. + l) ekinin gösterdiği geniş şümûle mukabil bu sözlerde (.+ n) ile ifade edilen en yakın muhite nüfuz manası vardır.

Demek olur ki bu kelimeler dar ve iptidaî sözlerdir. Türkçenin (yıl) kelimesi bunlardan çok daha mütekâmildir.

Not: 4.—(Yıl) manasına Almancada (Yahr) ve İngilizcede (year) kelimeleri kullanılır.

Bunların etimolojik şekilleri şöyledir:

	(1)	(2)	(3)
Yahr:	(ay	+ ah	+ ar)
Year:	(ıy	+ ığ	+ ır)

(1) Ay, ıy: İmtidat ve zaman anlamına birinci derece prensipal köktür.

(2) Ah, ığ: Kök anlamını tecelli ve tecessüm ettiren süje veya objeyi gösterir.

(3) Ar, ır: Kök anlamının süje veya obje üzerinde tekarrürünü bildirir.

Böylece bu iki söz de, üzerinde zaman mefhumu tekarrür eden süje veya objeye delâlet eder ki, bunlar da (yıl)a nispetle dar manalı sözlerdir.

Bu sözlerin Grekçede aslı olan (ear) da, zaten, yıl demek değil, yılın bir kısmı olan yaz mevsimi demektir.

YILDIZ

Kelimenin etimolojik şekli şudur:

(1) (2) (3) (4)
(ıy + ıl + ıd + ız)

(1) Iy : Ana kök yerini tutan birinci derece prensipal köktür. Anlamı "aydınlık, parlaklık, zıya„ dır [1].

(2) Il : (. + l) ekidir. Mefhuma şümul, umumiyet, enginlik, yaygınlık, uzaklık vasıflarını verir.

(3) Id : Ana kök manasını sahip anlamiyle tecelli ve teces süm ettiren radikal bir unsurdur.
(Iğ + ıl + ıd = ığılıd): Çok uzaklardan gelen bir ışık sahibini gösterir.

(4) Iz : Yukardaki (ıl) elemanı, kök mefhumunu en geniş sahaya kadar yaymıştır. Bu halde yeniden oldukça geniş bir saha manasına gelen (. + z) ekine lüzum yoktur. Buna binaen, buradaki (ız)ın (ığ) veya (ıy) dan değişme olduğuna hükmederiz. (Söz) ve (söy), (yaz) ve (yay) sözlerinde de bu (y — z) değişimi vardır. Bu halde bu son eki (ığ) şeklinde mefhumu tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren eleman olarak almalıdır.
Bu analize göre (yıldız): "Işığı çok uzaklardan gelen bir obje„ demek olur.

Not: 1.— Bu anlam Arapçada (necm) ve (kevkep), Farsçada (ahter) ve (sitare), Fransızcada (astre) ve (étoile), Lâtincede (stella) sözleriyle anlatılır. Bunların etimolojik şekillerini (yıldız)ın etimolojik şekli ile alt alta yazarak karşılaştıralım:

[1] Yakutçada (ıy) bizim (ay) dediğimiz kamer anlamınadır (Pekarski, Yakut Dili lûgati).

	(1)		(2)		(3)		(4)		(5)		(6)
Yıldız :	ıy	+	ıl	+	ıd	+	ığ(z)	+	.	+	.
Necim :	eğ	+	en	+	ec	+	im	+	.	+	.
Kevkep:	ek	+	ev	+	ek	+	ep	+	.	+	.
Ahter :	ah	+	.	+	at	+	er	+	.	+	.
Astre :	ağ	+	as	+	at	+	ır	+	eğ	+	.
Etoile :	eğ	+	.	+	et	+	uğ	+	al	+	eğ
Stella [1]:	eğ	+	.	+	et	+	eğ	+	al	+	ağ

Bu tablonun önümüze serdiği dil manzarası şöyle hulâsa edilebilir:

(1) : İlk unsur bütün sözlerde ana kök veya onun yerini tutan prensipal kök olarak birdir ve hepsi de "zıya„ anlamınadır.

(2) : İkinci unsur saha gösteren elemanlardır. Türkçesinde bu saha en geniş ve engin olan (L) sahasıdır. "Etoile„ ve "stella„ sözlerinde bu eleman -(5) inci olarak - görülüyor. "Astre„ da oldukça geniş olan (s) sahası, (necim)de en yakın muhiti gösteren (n) sahası alınmıştır. (Kevkep)te saha yerine kök mefhumunu tecelli ettiren (ev) unsuru gelmiştir.

(3) : Burada umumiyetle kök mefhumunu temsil eden elemanlar vardır. Türkçe, Farsça, Fransızca ve Lâtincede bu eleman sahip manasıyle (d-t) konsonunu almaktadır. Arapçaların (ec) ve (ek) şekilleri ise sadece süje veya obje anlatmaktadır.

(4) : İlk üç kelimede burada sözü tamamlıyan ve isimlendiren ekleri görüyoruz. Dördüncü ve beşinci kelimelerde bu tamamlama yerine tekarrür ve temerküz manası gösterilmiştir.

(5) : Bu sırada bulunan elemanlar (astre) sözünde kelimeyi tamamlıyan ve isimlendiren (eğ) eki ile son iki kelimede en geniş sahayı ifade eden (al) ekleridir.

(6) : Bu sıradaki ekler kelimeyi tamamlıyan soneklerden ibarettir.

[1] Bu kelimede baştaki (s), saha manasına olamaz. Çünkü saha ileride (l) ile gösterilmıştir. Bu halde baştaki (s) yerine (ğ) konulur. Dördüncü unsurdaki (L) de -kendinden sonra yine (L) gelmesine nazaran- (ğ) ile gösterilir.

Görülüyor ki "Güneş - Dil„ analizleri, aynı anlama gelen ve bugün başka başka dillere mal edilmiş bulunan sözlerin hep Türk kökünden kaynadığını pek açık yolda ortaya çıkarmaktadır.

Not:2— Bu analizlere göre, yukarıki kelimelerin manaları şöyle ifade olunur:

I. Yıldız : Işığı çok uzaklardan gelen bir obje [1];
II. Necm : Işık yakın sahasında tecelli eden bir obje [2];
III. Kevkep : Işık kendisinde tecelli eden bir obje[3];
IV. Ahter : Işık kendisinde tekarrür eden bir sahip;
V. Astre : Işık uzak sahada kendisinde tekarrür eden bir sahip [4];
VI. Etoile : Nafiz ve müessir bir ışık çok uzaktan kendi üzerine gelen bir obje;
VII. Stella : Nafiz ve müessir bir ışık çok uzaktan kendi üzerine gelen bir obje.

Not: 3— Birtakım Türk lehçelerinde görülen (ıldız) sözünün etimolojik şekli de şudur:

(1) (2) (3) (4)
ığ + ıl + ıd + ığ (z)

(Yıldız) dan ayrımı, başa prensipal kök yerine doğrudan doğruya ana kökün gelmesinden ve morfolojik ve fonetik tesirlerle bu ana kökün tamamiyle kaynaşmasından ibarettir.

---

[1] «L» elemanına ıtlak manası verilerek, «alelıtlak ışığa sahip olan bir obje» diye de tefsir edilebilir.

[2] Bu kelimede «c» elemanı «ğ» den değişme olarak alınmıştır. Arap telâffuzunda «cim» lerin «gayın» gibi söylenişi de bunu teyit eder.

[3] Burada (ek+ev+ek) parçası (uk+uf+uk) ile mukayese edilirse (ufuk) kelimesi teşekkül etmiş ve son (ep) ile bir obje ifade edilmiş olur.

[4] Bu kelimenin başındaki (s) elemanı (ğ)den değişme olarak ta alınabllir. Bu halde kelimenin manası tamamiyle (ahter) ile birleşir.

DÜŞÜNMEK

Kelimenin etimolojik şekli şudur:

(1) (2) (3) (4) (5) (6)
(üğ + üd + üş + ün + üm + ek)

(1) Üğ: Ana köktür. "Güneş„ mefhumundan çıkan "aydınlık, parlaklık„ manalarının abstre olarak delâlet eylediği "zekâ„ anlamına gelir.

(2) Üd: (. + d); ektir. Ek olarak yapıcılık, yaptırıcılık, yapılmış olmaklık anlamlariyle mefhumu tecelli ettirir. Burada hemen ana kökün yanına gelmiş olduğundan yapıcılık anlamiyle ana kökteki zekâ mefhumunu tecessüm ettirmiştir.

(3) Üş: (. + ş); ektir. Süjeden oldukça uzakta, geniş bir sahaya delâlet eder. Faal bir halde olan zekânın zihinde kalmıyarak etrafa yayıldığını anlatmağa yarar.

(4) Ün: (. + n); ektir. Süjeye en yakın, bitişik sahayı gösterir. Ancak, burada "üğ„ ana süjesi, (ş) mıntakasına kadar yayılmış iken yine onun daha dar olan (n) mıntakasına doğru geri dönmesi düşüncesine mahal yoktur. Bu halde (n) yakın mıntıkasının başka bir süjeye ait olması iktıza eder. O süje de:

(5) Üm: dür. (V. + m), doğrudan doğruya süje manasına gelen Türk söz elemanlarından biridir. Burada zekânın oldukça geniş bir sahada tecellisinde taallûk eylediği süje veya objeyi gösterir.

(6) Ek: Zekânın oldukça geniş pir sahaya yayılarak o sahadaki bir süje veya objenin bitişiğinde tecellisi mefhumunu tayin ve ifade eden, onu isimlendiren ektir.

(Üğ + üd + üş + ün + üm + ek = Üğüdüşünümek) sözünün baş tarafındaki ana kök, kendisini tecelli ve tecessüm ettiren ilk ek ile kaynaşmış, baştaki vokal de düşmüştür; (5)

numaralı unsurun da vokali düşerek kelime, son fonetik ve morfolojik şeklini alır: DÜŞÜNMEK

Düşünmek: Zekânın oldukça geniş bir sahada herhangi bir süje veya objenin yakınına nüfuz edici faaliyetinin ifadesidir.

***

"Düşünmek„ sözünü böylece analiz ettikten sona, bir de bu sözü kuran Türk dil unsurlarının dilimizdeki kullanılışlarını gözden geçirelim:

I. Üğ [V. + ğ (y, k, g, h)]

Bu ana kökün "zekâ„ anlamını temsil ettiğini türlü Türk lehçelerindeki şu sözlerden anlıyoruz:

I. — Üğ = Akıl, hatıra, zihin;
II. — Ağın = Hatıra getirmek, anmak, birini düşünmek
III. — Âh = Saymak, okumak
IV. — Ög = Zekâ
V. — Ok = Akıl, zekâ
VI. — Ök = Akıl, fikir
VII. — Öğ = Akıl, fehim, hatıra, zihin, şuur, iz'an, idrak
VIII. — Ük = Akıl
IX. — Öge = Âkil
X. — Uğuk= Akıl
XI. — Üğ (+ lenmek) = Akıllanmak

I.— Büyük Türk Lûgati "Osmanlı lehçesi„; Uygurika; Hurşit ve Farahşat; Feleknamei Gülşehrî; Yunus Emre divanı; Ahmet Haramî hikâyesi.
II. — Pekarski, Yakut dili lûgatı
III. — „ „ „ „
IV. — Büyük Türk Lûgati "Osmanlı lehçesi„; Uygur endeksi
V. — Büyük Türk Lûgati "Uygur lehçesi„; Uygurca Kuran tercümesi
VI — Divanü Lûgat-it-Türk
VII. — Radlof I. "Osmanlı ve Uygur lehçeleri„; Türk dili lûgati; İbnümühenna Lûgati
VIII. — Divanü Lûgat-it-Türk
IX. — „ „ „ „
X. — Radlof IV. "Uygur lehçesi„
XI. — Divanü Lûgat-it-Türk

XII. — Ök (+lenmek) = Düşünmek, tefekkür etmek, kendine gelmek
XIII. — Ök (+lük) = Âkil
XIV. — Oy ["ay„ ve "uy„ şekilleri de vardır] = Akıl, zihin, zekâ, hatıra, fikir, endişe, hayal

Bütün bu örnekler açıkça gösteriyor ki Türk dilinde (Üğ) kökü ve bunun vokal ve konson değişmeleriyle aldığı şekiller doğrudan doğruya "zekâ„ anlamına gelmektedir.

II. Üğ + üt = Üğüt

Ana köke yapıcılık, yaptırıcılık, yapılmış olmaklık anlamlariyle yapışarak, ana anlamı kendinde tecessüm ve tecelli ettiren (. + t "d„) ekinin katılmasiyle kurulan bu (Üğüt) söziyle benzerlerinin anlamları, zekânın faaliyetlerinden biri, yani nasihat ve tavsiyedir. Nasihat ve tavsiye, daha yüksek ve başkası üzerinde müessir olabilen bir zekânın verimlerindendir.

"Üğüt, öğüt, öküt„ şekillerinin hepsi de Türkçede "tavsiye, meşveret, nasihat„ anlamlarınadır [1].

Ana kök kaynaşarak husule gelen "Üt„ şeklinin ses değişmeleriyle şu manaları vardır:

I. — Ut, Utu = fikir
II. — Udum = Maharet
III. — Udun = İstidat, hüner
IV. — Ot = Huş, pent
V. — Eteke, etike = muallim, mürebbi

Görülüyor ki zekâ ve ondan çıkan manalar "Üğ„ ve benzerlerinde olduğu gibi, "üt„ ve benzerlerinde de kendini göstermektedir.

XII. — Radlof I. "Uygur lehçesi„
XIII. — „ I. „ „
XIV. — Radlof I. "Uygur, Çağatay, Teleüt, Şor, Lebet, Kırgız, Karakırgız, Küerik lehçeleri„

[1] Radlof, I. "Osmanlı, Çağatay, Uygur, Kırgız lehçeleri„
I. — Büyük Türk Lûgati "Uygur lehçesi„
II. — Karayim metinleri; Gaziantep dili
III. — Türk Dili lûgati; Derleme
IV. — Eadlof I. "Uygur lehçesi„; Uygur endeksi
V. — Pavet de de Courteille. Şark lehçeleri lûgati

Ana kökün vokali düşerek ve konsunu da okunur "g„ye çevrilerek teşekkül eden: "Güt„ sözü "Güt + mek„ şeklinde "râyetmek. sevketmek, takip etmek, riayet etmek, tahayyül etmek, tasavvur etmek„ manalarına gelir [1].

Bütün bu manalarda zekânın faaliyeti, tesiri ve hâkimiyeti mefhumları besbellidir.

III. Üğ + üt + üş =
Üğüdüş = güdüş = düş[2]

Üçüncü unsur da katılarak teşekkül eden ve zekânın faaliyeti oldukça geniş bir sahaya yayıldığını gösteren sözün de Türk dilinde benzerleri çoktur.

"Düş„ kelimesi doğrudan doğruya "rüya„ anlamınadır: "Düşümde gördüm, düş gördüm„ sözleri pek maruftur. Eski divan şairlerinin en çok arapça ve farsçaya değer verenlerinden olan (Nefi) bile bir beytinde

Düşte fikreylerim evsafını, biydar olıcak
Hem yazar, hem tutarım nağmei kilke ahenk

diye "düş„ sözünü "rüya„ anlamına kullanmıştır [3].

"Düş„ sözünün (d) si (t) olarak kurulan (tüş) kelimesi de yine "rüya„ anlamınadır [4].

Bu asıldan Türk lehçelerinde görülen şu kelimeleri de burada zikredelim:

I. — Tusku [Yakutçada "ş„ yoktur] = düşünce, muhakeme
II. — Tüseğ, Tüsüö = rüya görmek
Örnek: Bölün min tüsüötüm = Bugün ben rüya gördüm.

[1] Kamusu Türkî; Ferhenknamei Sadi; Cami-ul-hikâyet; Hurşit ve Ferahşat... v. s.

[2] İkinci cüzün sonundaki (t) bir vokal alınca (d) oluyor. Bu değişme olmıyarak (tüş) şekli de vardır.

[3] Kamusu Türkî; Süheyl ve Nevbahar; Radlof III. "Osmanlı ve Kırım lehçeleri„; Karayim metinleri; Dede Korkut kitabı; Ferhenknamei Sadi; Türk dili lûgati; Divanü Türkii basit; Uygurca Kuran tercümesi; Yunus Emre divanı... v. s.

[4] Radlof III. "Uygur, Sagay, Tarancı, Altay, Teleüt, Şor, Kaç, Küerik, Kazan lehçeleri„; Büyük Türk Lûgati "Uygur, Çağatay, Kazan lehçeleri„; Tuhfet-üz-zekiye; Oğuz destanı; Çağatay Lûgati; Pavet de Courteille lûgati
I., II. — Pekarski, Yakut dili lûgati

III. — Tüşemek = Rüya görmek
Bazı lehçelerde bu mefhum (ş) yerine (l) getirilerek te ifade edilir:
IV. — Tül = Rüya, tefekkür, hayal, hulya
V. — Telek = Rüya
VI. — Tellenne = Rüyada görünmek

Görülüyor ki "düşünmek„ sözünün analizi, bize yalnız bu sözün değil, "üğüt„, "güt„ ve "düş„ gibi Türk kelimelerinin de öz anlamlarını göstermeğe yaramaktadır.

Not: 1 — Kelimenin dördüncü cüzü sonuna kadar analizi (düşün) sözünü ortaya koymaktadır. Bu da zekânın oldukça geniş bir sahada tecellisi ile henüz belli olmıyan bir süje veya objenin yakın muhitine varması mefhumunu veriyor. Bugün birisine (düşün!) dersek "zekânı kullan, bir şeyi veya bir şahsı zekânın geniş muhitine yaklaştır„ demiş oluruz.

Not: 2 — Beşinci cüzü de ilâve edilince husule gelen söz (düşünüm) dür. Bu da düşünmenin bir süje veya objeye de taallûkunu ifade ile (düşün) sözünü tamamlamış olur. Düşünüm, doğrudan doğruya düşünme mefhumunu anlatır. Analizden çıkan anlam da buna tamamiyle uygundur. Altıncı cüzü onu sadece isimlendirmektedir.

Not: 3 — Altıncı cüzüde (ek) yerine daha az keskin olan (eğ) alırsak kelime (düşünme) olur ki onun da anlamı (düşünmek)le pek yakındır. Aradaki nüans, (düşünme) sözü doğrudan doğruya zekânın bir süje veya obje üzerinde toplanışını anlatırken, (düşünmek)te bu anlamın daha keskin olarak gösterilmesinden ibarettir.

Not: 4 — Beşinci cüzü olan (üm) yerine yine onun gibi süje veya obje anlatabilen (üc) alır ve altıncı cüz'ü de (ek) yerine (eğ) olarak kabul edersek (düşünce) sözü doğmuş olur.

Fikir, idée, pensé

"Düşünce„ ile semantik bağlılığı olan "fikir, idée, pensée„ sözlerinin etimolojik şekillerini, "düşünce„ nin etimolojik şekli ile alt alta yazarak karşılaştıralım:

III. — Radlof III. "Karayim lehçesi„
IV. — Pekarski, Yaku dili lûgati
V., VI. — Ulanhey, Çuvaş dili dersliği

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Düşünce :	üğ	+ üd	+ üş	+ ün	+ üc	+ eğ
Fikir :	if	+ ik	+ ir	+ .	+ .	+ .
İdée :	iğ	+ id	+ .	+ .	+ eğ	+ eğ
Pensée :	ağ	+ ap	+ an	+ as	+ eğ	+ eğ

(1) Üğ, if [1], iğ, ağ: Köktür. Güneşin aydınlık ve parlaklık anlamlarının abstre manaya nakliyle husule gelen zekâ manasınadır.

(2) Üd, ik, id, ap: Kök anlamını kendisinde tecelli ve tecessüm ettiren süje veya objeyi temsil ederek kökteki anlamı benimsiyen elemandır.

Birinci ve üçüncü kelimelerde bu eleman "d„ dir ki aynı zamanda zekânın yapıcı ve yaptırıcı bir kudrette olduğunu da gösterir. İkinci ve dördüncüde bu nüans yoktur.

Buraya kadar olan iki cüzüde yukarıki dört kelimenin hiç farkı yoktur. Bundan sonra farklar başlıyor. Yalnız üç cüzülü olan (fikir) kelimesinde:

(3) İr: Anlamın herhangi bir nokta veya sahada tesebbüt, tekarrür ve temerküzünü ifade eden ektir.
(İf + ik + ir = ifikir = fikir): zekânın muayyen bir saha üzerinde sabit, mukarrer bir şekilde merkezlendiğini ifade eden bir sözdür. Bu anlama göre (fikir) sözünde yalnız dimaî, bir düşünüş manası vardır. Onun başka bir süje veya objeye taallûku bu kelimeden anlaşılmamaktadır.
(Düşünce) kelimesinde:

(3) Üş: Oldukça geniş bir saha enlatarak zekânın bu sahaya yayılmasını göstermektedir.
(Fikir) ve (idée) kelimelerinde bu eleman yoktur.
(Pensée) kelimesinde ise 4 üncü cüzü olarak gelmektedir ki yeri değişmiş ve süjeye yakın düşmüştür.
Bu halde (pensée) de zekâ önce:

---

[1] Birinci derece prensipal köklerden olan (if) i burada doğrudan doğruya kök olarak gösterdik. Kelime (iğ + if + ik + ir) olarak ta alınabilir. Bu takdirde (if), ana kökün anlamını tecsim ve (ik) te onu ifade ve tayin eder ve (ir) ile temerküz ve tekarrür anlatılarak yine aynı izaha varılmış olur.

(3) An: Ekinin ifade eylediği üzere kendi yakın muhitine yayıldıktan sonra oldukça uzak sahadaki bir süje veya objeye taallûk etmektedir demek lâzımgelir. Bu (· + n) eki ise Türkçe şeklinde 4 üncü cüzdür.

(4) Ün, as: Yalnız (düşünce) ve (pensée) sözlerinde bulunan bu iki cüzü yukarda izah edilmiştir.

(5) Üc, eğ: (Fikir) den başka her üç kelimede de süjeyi gösterir.

(6) Eğ: Yine (fikir) den başka her üç kelimede de manayı tamamlıyan ektir.

Bu halde kelimelerin anlamları şöyle sıralanabilir:

1 — Fikir: Zekânın muayyen bir sahada sabit ve mukarrer şekilde durumu;

2 — İdée: Zekânın bir süje veya obje üzerinde faaliyetinin ifadesi;

3 — Pensée: Zekânın yakın muhitine yayılarak bir süje veya objenin oldukça uzağında tecellisinin ifadesi;

4 — Düşünce: Zekânın oldukça uzak bir sahada faal ve müessir şekilde yayılarak bir süje veya objenin yakınında tecellisinin ifadesi.

Görülüyor ki (düşünce) kelimesi mefhumun bütün varlıklarını en geniş ve mükemmel bir yolda ifade edebilmektedir.

OTURMAK

(1) (2) (3) (4) (5)
(oğ + ot + ur + um + ak)

(1) Oğ: Hareket anlamına ana köktür.

(2) Ot: Hareketin fail ve müessir olarak vukuu anlamıyle üzerinde temessül ve tecessüm eylediği elemandır.

(3) Ur: Herhangi bir nokta veya sahada temerküz ve tekarrür anlatan ektir.
(Oğ + ot + ur = oğotur) sözünde ana kök kendisini temessül ettiren failiyet elemaniyle kaynaşarak kelime: (Otur) olmuştur. Faal bir hareketin bir noktada temerküz ve tekarrürü, yani durması anlamınadır.

(4) Um: Süje veya objeyi gösteren elemandır.

(5) Ak: Kelime manasını tayin ve ifade eden, tamamlıyan, isimlendiren ektir.
(Oturmak): Bir şahsın faal bir hareket halinde iken bu hareketinin bir noktada temerküz ve tekarrürünün ismidir ki hareket bir noktada tekarrür edince nihayete ermiş olacağına göre (oturmak) ta bundan ibarettir.

GÜLMEK

(1) (2) (3) (4) (5)
(üğ + üg + ül + üm + ek)

(1) Üğ: Ana köktür. Burada şu iki anlama alınabilir:
I. Hareket;
II. Aydınlık, parlaklık.

(2) Üg: Ana kök anlamını kendinde tecelli ve tecessüm ettiren prensipal köktür. (G) konsonu doğrudan doğruya ana konsonun kendi kategorisinden olduğu cihetle analize bu elemandan da başlamak caizdir.

(3) Ül: Ana kök mefhumunun mutlak, şamil, gayrımuayyen, gayrışahsî bir sahada tecellisini ifade eden ektir. (Üğ + üg + ül = üğügül) sözünde iptida ana kök kendisini tecessüm ve temessül ettiren prensipal elemanla kaynaşmış, sonra bunun da başındaki vokal düşerek kelime (gül) şeklini almıştır.

Ana kökün I. numaralı anlamına göre:

Gül: Mutlak ve umumî bir hareket demek olur ki gülerken yüzde husule gelen açılış hareketine delâlet eder.

Ana kökün II. numaralı anlamına göre de "aydınlık„ ve "parlaklık„ manaları abstre şekilde derunî bir sevinç ve neşe anlamına alınarak:

Gül: İçten gelen mutlak bir sevinç ve neşenin ifadesidir.

(4) Üm: Bu anlamın kendisinde tecelli eylediği süje veya objeyi gösterir unsurdur.

(5) Ek: Kelimeyi tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren ektir.

Bu halde: (Gülmek): (1) maddî olarak yüzde mutlak bir hareketin; (2) manevî olarak içte mutlak bir sevincin ismi olmuş olur.

KIMILDAMAMAK

(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8)
(ığ + ık + ım + ıl + ıd + am + ağ(z) + ak)

(1) Iğ: Hareket anlamına ana köktür.

(2) Ik: Ana kök anlamını kendinde temessül ettiren prensipal köktür. (1) ve (2) numaralı kökler kaynaşarak (ık) olur; kelimenin ilerisindeki vokallerin fonetik tesiriyle bu baş vokal de düşer.

(3) Im: Kök anlamını tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren ektir.
(Ikım) sözü - tıpkı (yıkım) gibi - hareketin adından ibarettir.

(4) Il: Bu hareketin geniş, şamil, gayrımuayyen ve mutlak olduğunu anlatan ektir.
(Kımıl): "alelıtlak herhangi bir hareket„ demek olur.

(5) Id: Bu hareketi fiil haline getiren, bunun yapılmış olduğunu gösteren ektir.
Kelimenin buraya kadar aldığı şekil, (kımılıt) tır ki buna kelimeyi isimlendirerek manasını itmam ve ifade eden bir (ığ) ilâve edersek (kımıltı) kelimesi teşekkül eder. Malûm olduğu üzere bu da alelûmum hareket anlamınadır.

(6) Am: Süje veya objeyi gösteren elemandır. Alelıtlak hareketin bir süje veya objeye taallûkunu ifade eder.
Bu elemanın da ilâvesiyle teşekkül eden kelime (kımıldam) dır ki buna isimlendirici ek olarak bir (ağ) getirilirse (kımıldama) ve bir (ak) getirilirse (kımıldamak) kelimeleri teşekkül eder ve bunlar da bir süje veya objenin alelıtlak bir hareketi yapmış olmasının adı olur.

(7) Ağ: Kelimenin morfolojik şeklinde bu (7) ve ondan önceki (6) numaralı unsurların ikisi de birer (am) şeklindedir. Türk fonetik kanununa göre iki aynı konson birbiri ardınca gelemez. Bu halde bunlardan birinin uzatma roliyle (ğ) den değişme olduğuna hükmederiz; (am) yerine (ağ) alırız. Lâkin bu (ağ) a yeniden bir ana kök anlamı veremeyiz. Çünkü kelimede ana kök anlamı yukarda geçmiştir. Yeni bir kök girebilecek mürekkeplik hali de kelimede mevcut değildir. Kezalik bu (ağ) a süje veya obje anlamı da veremeyiz. Zira kımıldamanın taallûk eylediği süje veya obje (6) numaralı ekle ifade edilmiştir. Bu (ağ)a sözü tamamlıyan ve isimlendiren ek rolünü de veremeyiz. Çünkü o rolü de en sondaki (8) numaralı (ak) yapmaktadır. Bu halde bu elemanın (am) olmadığı gibi (ağ) da olmadığına hükmetmek zaruretindeyiz. İşte bu muhakeme ve kelimedeki menfi mana bu (ağ)ın da bir (az)dan mübeddel olduğunu gösterir.

(Az) eki, kelime manasını gayet uzak bir sahaya atarak tahakkukuna mâni olduğundan (kımıldama) işinin uzak, görülemiyecek bir sahada dağıldığı, yani yapılmadığı işte bu ekten anlaşılır.

Nitekim bu eleman, (az) olarak kelimeye katılınca ortaya çıkan söz (kımıldamaz) dır ki buda hareket etmiyen bir süje veya objenin adıdır. Bu (z) nin (ğ) ve (y) ye tebeddülü de meselâ (kımıldamadı) ve (kımıldamayım) sözlerinde görülür.

(8) Ak: Kelimeyi tayin, ifade, itmam ederek isimlendirir. (Kımıldamamak): Alelıtlak hareket faaliyetinin bir süje veya objenin pek uzağında yapılmış olduğunu, yani o süje veya objenin o hareketten mahrum olduğunu gösteren bir sözdür.

İşte menfi anlamı dilde böyle bir "uzak saha„ ifadesiyle teşekkül etmektedir. (Kımıldamamak) sözünden anlaşılan mana da yukarıki izaha tamamiyle uymaktadır.

YAĞI, DÜŞMAN

	(1)	(2)	(3)
1) Yağı	: ay	+ ağ	+ ığ
2) Yat	: ay	+ at	+ .
3) Yatın	: ay	+ at	+ ın
4) Düşman	: üğ	+ üt	+ üş + am + an

1) Yağı:

(1) Ay: Ana kök yerine geçen birinci derece prensipal köktür. Manası "esas„ ve onu temsil eden şahıstır.

(2) Ağ: Süje veya objeyi gösteren elemandır.

(3) Iğ: Kelimeyi tamamlıyan, tayin ve ifade eden, isimlendiren ektir.
Yağı: Esas olan süjeden başka ve ayrı bir süjenin, yabancı, ayrı, düşman bir şahsiyetin adıdır.

2) Yat:

(1) Ay: Ana kök yerine geçen birinci derece prensipal köktür. "Esas„ anlamıyle onu temsil eden şahsa delâlet eder.

(2) At: Ayrıca faal ve müessir bir başka şahıs gösteren elemandır.
Yat: Esas olan süjeden ayrı ve yabancı bir süje demektir.

3) Yatın:

(Yat+ın) dır. (Yat) yukarda analiz edilmiştr.

(3) In: Burada (ığ) yerine gelmiştir. Kelimeyi isimlendirmek rolünü yapar.
Yatın: Esas olan süjeden ayrı, ona yabancı bir süjenin ismi demektir.

4) Düşman:

(1) Üğ: Ana köktür. Burada manası "esas„ tır.

(2) Üt: Fail ve müessir anlamlarıyle ana kök manasını üzerinde temsil eden prensipal bir elemandır.
Ana kökle kaynaşarak faal ve müessir bir süjeyi gösterir.

(3) Üş: Bu süjenin oldukça uzak sahasını gösterir. Bu sahada yeni bir süje, (üt) süjesine muarız olan, ondan gayrı bir şahsiyet vardır ki onu da:

(4) Am: Elemanı göstermektedir.

(5) An: (Ağ) yerine gelmiştir. İki süjenin tekabülünü isimlendiren, manayı itmam ve ifade eden ektir.
Düşman: Esas olan faal ve müessir bir süjenin oldukça uzak sahasında bulunan başka bir süjenin ismidir.
Not: 1 — (Düşman) kelimesinde son eleman olan (an) yakın saha manasına da alınabilir. Bu halde "esas oalan faal ve müessir bir süjenin oldukça uzak sahasındaki bir başka süjenin onun yakın muhitine, karşısına gelmesi„ manası verilir.
Not: 2 — (Üt) ve (üş) elemanları arasına bir (üğ) elemanı getirilirse kelime -fonetik kısalmalarla- (düğüş) olur.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Başlarken	3
Dilin orijini	4
Dillerin tasnifi	6
Dil familyalarının orijinleri	9
Türk dil ekolü	11
Güneş-Dil teorisinin hareket noktaları	11
İlk şuurun objesi	11
"Güneş„ ten çıkan mefhumlar	13
Söz köklerinde mana birikimi	15
İlk şuurun fonemi	16
İlk fonemin vokali	17
İlk fonemin konsonu	18
Kökler	20
Ana kök	20
Konson kategorileri	20
Güneş-Dil teorisine göre kökler	21
Vokalle başlama esası	21
Başta ana kök	22
Baştaki düşmeler	23
Mananın konsonlarda temerküzü	25
Birinci derece prensipal kökler	26
İkinci derece prensipal kökler	27
Ters kökler	27
Monosilâplar	28
Türk analitik grameri	29
Kök bitişmeleri	29
Ek katışmaları	30
Güneş-Dil ekleri	31
Ek manaların tasnifi	32
Birinci ek kategorisi	32
İkinci ek kategorisi	32
Üçüncü ek kategorisi	33
Güneş - Dil teorisinde menfi anlamlar	33
Dördüncü ek kategorisi	36
Sâha gösteren ekler	36
Beşinci ek kategorisi	37
Altıncı ek kategorisi	37
Yedinci ek kategorisi	37
Etimolojik analizdefonksiyonların tefriki	38
Güneş - Dil tebadülleri	39
Güneş - Dil analizleri	42
Güneş - Dil kanunları	48
Güneş - Dil terimleri	50
Güneş - Dil analiz örnekleri	55
Toprak	56
Yıl	61
Yıldız	64
Düşünmek	67
Oturmak	74
Gülmek	75
Kımıldamamak	76
Yağı, düşman	78

TÜRK DİL KURUMU